

راهکارهای بهبود رتبه ایران
در گزارش «انجام کسب و کار» بانک جهانی
۹. نماگر حل و فصل ورشکستگی

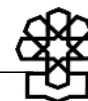
معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۳۹۶۳
آبان‌ماه ۱۳۹۳

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	۱. روش‌شناسی نماگر ورشکستگی
۹.....	۲. جایگاه جمهوری اسلامی ایران در نماگر ورشکستگی
۱۱.....	۳. تجربیات موفق کشورها در اصلاح نماگر ورشکستگی
۱۶.....	۴. راستی‌آزمایی گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی درباره نماگر حل‌وفصل ورشکستگی در ایران
۲۱.....	۵. راهکارهای پیشنهادی برای بهبود رتبه ایران در نماگر ورشکستگی
۳۵.....	پیوست
۳۷.....	منابع و مأخذ

راهکارهای بهبود رتبه ایران
در گزارش «انجام کسب و کار» بانک جهانی
۹. نماگر حل و فصل ورشکستگی

چکیده

یکی از نماگرهای سنجش شاخص «سهولت انجام کسب و کار» بانک جهانی، نماگر «حل و فصل ورشکستگی (خاتمه کسب و کار)» است. این نماگر به بررسی زمان لازم برای «ختم تصفیه» و اتمام ورشکستگی، هزینه‌های ورشکستگی و نرخ بازستانی (سهم گرمایی طلبکاران) می‌پردازد و بر این اساس از سه مؤلفه تشکیل شده است:

۱. مدت زمان مورد نیاز برای تصفیه مطالبات برحسب سال،

۲. هزینه‌های لازم برای ختم ورشکستگی و اتمام عملیات تصفیه،

۳. نرخ بازستانی (درصدی از مطالبات که به وسیله طلبکاران ورشکسته قابل وصول است).

پروژه انجام کسب و کار به منظور ایجاد قابلیت مقایسه میان کشورها مفروضاتی را برای محاسبه شاخص در نظر می‌گیرد. در خصوص نماگر ورشکستگی، یک شرکت با مسئولیت محدود داخلی در نظر گرفته می‌شود که با پدیده ورشکستگی و عجز از پرداخت بدهی‌های خود مواجه شده است. این شرکت در بزرگترین شهر تجاری کشور مورد بررسی یک هتل دارد. شرکت فرضی مذکور دارای ۲۰۱ نفر نیروی انسانی بوده و یک بستانکار دارای وثیقه و ۵۰ بستانکار بدون وثیقه و عادی دارد.

رتبه سهولت حل و فصل ورشکستگی مبتنی بر نرخ بازستانی^۱ است که با توجه به درصد باز پس گرفته شده توسط طلبکاران از طریق سازماندهی مجدد، انحلال و یا به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) محاسبه می‌شود. نرخ بازستانی تابعی از زمان، هزینه و سایر عوامل، مانند نرخ وام‌دهی و میزان احتمال ادامه فعالیت شرکت است.

بانک جهانی و مؤسسه تأمین مالی بین‌المللی (IFC) در گزارش انجام کسب و کار سال ۲۰۱۴ میلادی مدت زمان خاتمه ورشکستگی در جمهوری اسلامی ایران را ۴/۵ سال، هزینه ورشکستگی را ۹ درصد و نرخ بازستانی را ۲۲/۴ درصد اعلام کرده و رتبه ایران در نماگر ورشکستگی در بین ۱۸۹ کشور مورد بررسی، ۱۲۹ محاسبه کرده که نسبت به سال گذشته میلادی سه رتبه تنزل را نشان می‌دهد. این گزارش نشان می‌دهد اگر اطلاعات صحیحی از مقررات و رویه‌های اجرایی مربوط به وضعیت

ورشکستگی به بانک جهانی ارسال می‌شد، رتبه واقعی ایران در گزارش سال ۲۰۱۴ به جای ۱۲۹، باید ۹۶ اعلام می‌شد. در گزارش حاضر همچنین ضمن توصیف وضعیت فعلی این نماگر در کشور، راهکارهای قانونی، مقرراتی و اجرایی مناسب و متناسب با نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران برای بهبود رتبه کشور در این نماگر تا رسیدن به رتبه اول منطقه سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ارائه شده است.

مقدمه

امروزه ارزیابی و سنجش محیط کسب‌وکار بنگاه‌های اقتصادی در کشورهای مختلف و مقایسه کشورها در این زمینه از اهمیت بالایی برخوردار شده است به‌نحوی که این ارزیابی بسیار مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی و حتی داخلی برای سرمایه‌گذاری در کشورها قرار می‌گیرد. همچنین از جمله مهمترین آثار دیگر این ارزیابی‌ها، شناسایی نقاط ضعف و قوت اقتصاد ملی و ایجاد بستر بهبود وضعیت کشور نزد سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی داخلی و خارجی است.

از جمله مشهورترین شاخص‌های سنجش محیط کسب‌وکار، شاخص «سهولت انجام کسب‌وکار»^۱ است. این شاخص به وسیله شرکت تأمین مالی بین‌المللی (IFC) و بانک جهانی پیگیری و ارزیابی می‌شود و به بررسی نهادهای حقوقی و قوانین و مقررات مؤثر بر محیط کسب‌وکار و فعالیت‌های اقتصادی می‌پردازد. این شاخص اصلی ترکیبی از ده شاخص فرعی یا نماگر است:

۱. شروع کسب‌وکار،
۲. اخذ مجوزهای ساخت‌وساز،
۳. اخذ انشعاب برق،
۴. ثبت مالکیت،
۵. دریافت اعتبار،
۶. حمایت از سهامداران جزء،
۷. پرداخت مالیات،
۸. تجارت فرامرزی،
۹. اجرای قرارداد،
۱۰. حل‌وفصل ورشکستگی (خاتمه کسب‌وکار).

متأسفانه رتبه ایران در این شاخص در میان کشورهای جهان در سال‌های اخیر، بسیار نامناسب بوده و فارغ از میزان واقع‌نمایی این شاخص و ارزیابی دقیق آن در ایران، این رتبه‌های نامناسب تأثیر نامطلوبی بر

جایگاه اقتصادی کشورمان نزد فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی داشته و دستکم بیانگر وجود نقاط ضعفی در مقررات اقتصادی کشورمان تلقی می‌شود. با توجه به رتبه نامناسب جمهوری اسلامی ایران در گزارش مذکور، گروه کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس، پروژه‌ای مطالعاتی با هدف «بهبود رتبه ایران در رده‌بندی بین‌المللی کسب‌وکار» و ارائه راهکارهایی برای دستیابی به جایگاه اول در میان کشورهای سند چشم‌انداز در نماگرهای انجام کسب‌وکار را از بهار ۱۳۹۲ آغاز کرده است. این پروژه به ۱۰ گزارش متناسب با ۱۰ نماگر شاخص بانک جهانی تقسیم شده که در هریک از آنها با روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی، مجموعه‌ای از راهکارها و پیشنهادهای اصلاح، حذف یا وضع، قوانین، مقررات و رویه‌های اجرایی به‌منظور دستیابی به جایگاه اول منطقه در نماگر مربوطه با فرض ثبات وضعیت همه کشورها براساس گزارش انجام کسب‌وکار سال ۲۰۱۴ ارائه شده است.

این تحقیق شامل بخش‌های زیر خواهد بود:

الف) وضعیت موجود ایران در نماگر حل‌وفصل ورشکستگی براساس گزارش‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ بانک جهانی شامل:

وضعیت ایران در بین ۱۸۹ کشور مورد بررسی در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی.

وضعیت ایران در بین کشورهای منطقه در سند چشم‌انداز (کشورهای منطقه در سند چشم‌انداز عبارتند از: آذربایجان، اردن، ارمنستان، عربستان، قطر، ازبکستان، ایران، ترکمنستان، عمان، کویت، کرانه باختری و غزه، بحرین، ترکیه، گرجستان، افغانستان، پاکستان، سوریه، قرقیزستان، لبنان، امارات متحده عربی، تاجیکستان، عراق، قزاقستان، یمن و عمان).

تجربیات موفق سایر کشورها در اصلاح و بهبود وضعیت حل‌وفصل ورشکستگی.

ب) گزارش راستی‌آزمایی تحلیلی براساس مندرجات گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی. در این بخش به این پرسش پاسخ داده شده است: اطلاعات مندرج در گزارش انجام کسب‌وکار درباره نماگر حل‌وفصل ورشکستگی تا چه اندازه با واقعیت در دوره زمانی خردادماه ۱۳۹۱ تا خردادماه ۱۳۹۲ (دوره زمانی جمع‌آوری اطلاعات مرتبط با گزارش ۲۰۱۴) منطبق است؟

ج) راهکارها و پیشنهادهای برای اصلاح قوانین، مقررات یا رویه‌های اجرایی به‌منظور بهبود رتبه ایران در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی.

در این بخش راهکارها و پیشنهادهایی با هدف دستیابی جمهوری اسلامی ایران به رتبه یک در نماگر ورشکستگی بین کشورهای منطقه در سند چشم‌انداز با فرض ثبات شرایط سایر کشورها براساس گزارش سال ۲۰۱۴ بانک جهانی ارائه شده است.

۱. روش‌شناسی نماگر ورشکستگی

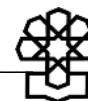
یک نظام مستحکم ورشکستگی به‌عنوان فیلتری عمل می‌کند که ادامه حیات شرکت‌های اقتصادی کارآمد را تضمین کرده و منابع شرکت‌های ناکارآمد را بازتوزیع می‌کند. سرعت بالا و هزینه پایین رسیدگی به دعاوی ورشکستگی منجر به بازگشت سریع فعالیت‌های اقتصادی به وضعیت عادی بهره‌برداری شده و میزان بازگشت سرمایه بستانکاران را افزایش می‌دهد. از طریق افزایش انتظارات بستانکاران و بدهکاران نسبت به نتایج رسیدگی به دعاوی ورشکستگی، نظام‌های ورشکستگی دارای عملکرد صحیح می‌توانند دسترسی به منابع مالی را تسهیل کرده، تعداد بیشتری از شرکت‌هایی که قابلیت ادامه فعالیت دارند را نجات داده و در نتیجه رشد و پایداری را در کل اقتصاد تقویت کنند.

پروژه انجام کسب‌وکار در این نماگر، مدت‌زمان، هزینه و نتایج رسیدگی به دعاوی ورشکستگی را که نهادهای داخل کشور با آن روبرو می‌شوند، مطالعه می‌کند. داده‌ها از پاسخ‌های ارائه شده به پرسشنامه‌هایی که توسط فعالان دعاوی ورشکستگی داخل کشور استخراج شده و از طریق مطالعه قوانین و مقررات و همچنین اطلاعات خبرگان مرتبط با نظام ورشکستگی مورد تأیید قرار گرفته است. رتبه سهولت حل و فصل ورشکستگی مبتنی بر نرخ بازستانی^۱ است که با توجه به تعداد سنت از یک دلار (درصد) باز پس گرفته شده توسط طلبکاران از طریق سازماندهی مجدد، انحلال و یا به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) محاسبه می‌شود. نرخ بازستانی تابعی از زمان، هزینه و سایر عوامل، مانند نرخ وام‌دهی و میزان احتمال ادامه فعالیت شرکت است. توضیح آنکه آنچه ملاک رتبه‌بندی کشورها در نماگر ورشکستگی است نرخ بازستانی است و سایر عوامل مانند هزینه، مدت‌زمان و احتمال ادامه فعالیت شرکت در واقع تأثیر خود را بر روی نرخ بازستانی گذارده و نرخ بازستانی تابعی از بقیه این عوامل است. به دیگر سخن هر چه زمان رسیدگی به دعاوی ورشکستگی و تصفیه آن کوتاه‌تر، هزینه‌ها کمتر و احتمال ادامه فعالیت و تجدید سازمان بنگاه بیشتر باشد نرخ بازستانی در آن بیشتر خواهد بود.

برای اینکه امکان مقایسه میان اقتصادهای مختلف در این نماگر فراهم شود، فروض مختلفی در مورد پرونده‌ای که مبنای ارزیابی و گردآوری اطلاعات قرار گرفته، توسط بانک جهانی پیش‌بینی شده است^۲ که توجه به آنها در درک و بررسی نتایج حاصل از این نماگر حیاتی است. این فروض به سه دسته شامل؛ فروض مربوط به کسب‌وکار، فروض مربوط به پرونده و فروض مربوط به طرفین تقسیم می‌شوند.

1. Recovery Rate

2. Doing Business 2014: Resolving insolvency, pp150-151.

۱-۱. مفروضات نماگر حل و فصل ورشکستگی

الف) فروض مربوط به کسب و کار

- کسب و کار در قالب یک شرکت با مسئولیت محدود انجام می‌شود.
- شرکت با مسئولیت محدود در بزرگترین شهر تجاری کشور (تهران) قرار دارد.
- تمامی شرکای شرکت در داخل کشور حضور دارند و همچنین مؤسس شرکت که رئیس هیئت مدیره نیز هست، مالک ۵۱ درصد سهم‌الشرکه شرکت می‌باشد (سهم‌الشرکه سایر شرکا حداکثر ۵ درصد سرمایه شرکت است).
- شرکت صاحب املاک و اموال غیرمنقولی از جمله یک هتل به‌عنوان اصلی‌ترین سرمایه شرکت در مرکز شهر است.
- شرکت به وسیله یک مدیر حرفه‌ای اداره می‌شود.
- ۲۰۱ کارمند و ۵۰ کارپرداز دارد.
- شرکت قرارداد وام ۱۰ ساله‌ای را با یک بانک داخلی منعقد نموده و در مقابل مهمترین دارایی شرکت یعنی هتل، در رهن بانک قرار گرفته است. حق رهن^۱ تجاری (برای مثال حق رهن شناور) در اقتصادهایی که چنین تضمینی وجود دارد جزء مفروضات است. همچنین اگر قوانین و مقررات مشخصاً چنین وثیقه‌ای را پیش‌بینی نمی‌کنند، اما در قراردادهای معمولاً وثایق و تضمین‌های دیگری با چنین اثری را مورد استفاده قرار می‌دهند، این وثایق تعیین شده در قرارداد وام نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.
- جدول پرداخت‌ها و سایر شرایط وام تاکنون رعایت شده است.
- ارزش بازاری^۲ کسب و کار، ۱۰۰ برابر درآمد سرانه یا ۲۰۰ هزار دلار است^۳ و از این دو مبلغ هر کدام که بیشتر باشد ملاک است. ارزش بازاری دارایی‌های شرکت اگر به‌صورت جداگانه فروخته شود، ۷۰ درصد ارزش بازاری کسب و کار است.

۱. حق رهن (charge) شکلی از وثایق است که به‌وسیله وام‌دهنده در مقابل وامی که وی برای تجارت و کسب و کار فراهم می‌کند، پرداخت می‌شود. تضمینی که تحت این عنوان به وام‌دهنده داده می‌شود، ممکن است نسبت به مال شخصی باشد یا نسبت به چندین مال یا حتی کل سرمایه تجاری ایجاد شود. دو نوع مشخص از این حق رهن وجود دارد: حق رهن «ثابت» و «شناور» حق رهن ثابت در رابطه با اموال مشخصی ایجاد می‌شود و در نتیجه آن وام‌گیرنده نمی‌تواند نسبت به آن اموال معاملاتی انجام دهد. در ماده (۷۷۴) قانون مدنی این نوع رهن پذیرفته شده است: «رهن باید عین معین باشد و رهن دین و منفعت باطل است». حق رهن شناور نسبت به اموالی مانند سهام ایجاد می‌شود که مرتباً تغییر می‌کنند یا اینکه در رابطه با همه سرمایه شرکت ایجاد می‌شود. بعد از ایجاد چنین حقی، وام‌گیرنده حق دارد مطابق اراده خود نسبت به سرمایه شرکت مگر در شرایط خاصی مثل ورشکستگی معاملاتی انجام دهد. در فرض ورشکستگی صاحب حق رهن نسبت به مبلغ وام از حاصل فروش اموال شرکت دارای حق اولویت خواهد بود. در حقوق ایران در مورد امکان رهن قرار دادن سهام شرکت‌ها بین حقوقدانان اختلاف وجود دارد.

2. Market Value

۳. در ایران ۱۰۰ برابر درآمد سرانه ملاک است.

ب) فروض مربوط به پرونده

بانک جهانی برای محاسبه نماگر حل و فصل ورشکستگی فرض کرده است که کسب و کار در حال تجربه مشکلات مربوط به نقدینگی است. زیان‌های شرکت مفروض در سال ۲۰۱۲ باعث شده است که ارزش خالص^۱ شرکت کاهش پیدا کند. اکنون ۱ ژانویه ۲۰۱۳ است و هیچ پولی برای پرداخت اصل بدهی بانک یا بهره آن برای روز دوم ژانویه وجود ندارد. بنابراین شرکت در پرداخت قروض خود ناتوان و اصطلاحاً بنابر ماده (۴۱۲) قانون تجارت، «توقف» از پرداخت این وجوه حاصل شده است. مدیران پیش‌بینی می‌کنند که زیان‌ها در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ نیز تداوم خواهند داشت.

در این شرایط مقدار باقی‌مانده از دین وام‌گیرنده، دقیقاً برابر با ارزش بازاری هتل و معادل ۷۴ درصد کل دیون شرکت می‌باشد. ۲۶ درصد باقی‌مانده دیون، طلب‌هایی است که باید به طلبکاران بدون وثیقه مانند کارمندان، کارپردازان و مقامات مالیاتی پرداخت شود.

تعداد طلبکاران شرکت آنقدر زیاد است که عملاً رسیدن به یک توافق غیررسمی بدون مراجعه به دادگاه را ناممکن می‌سازد. در نتیجه انتخاب‌هایی که برای شرکت باقی می‌مانند به شرح زیرند:

- اقدام برای رسیدگی قضایی با هدف بازسازی و ساماندهی مجدد به منظور تداوم حیات شرکت: در حقوق تجارت ایران این هدف از طریق انعقاد قرارداد ارفاقی قابل تحقق است (ماده (۴۷۹) به بعد قانون تجارت)،

- رسیدگی قضایی برای انحلال و تصفیه شرکت،

- به اجرا گذاشتن بدهی‌ها و استیفای طلب از عین مرهونه یا قیمت آن با مراجعه به دادگاه (یا از طریق مرجع صالح دیگر) یا بدون مراجعه به دادگاه (مثلاً انتقال وثیقه به غیر).

ج) فروض مربوط به طرفین

پروژه انجام کسب و کار، طرفین درگیر در دعوی ورشکستگی و خواسته‌های آنها در جریان رسیدگی به ورشکستگی را به‌عنوان فروض مربوط به طرفین بدین ترتیب بیان کرده است: بعد از توقف شرکت، بانک وام‌دهنده تلاش می‌کند تا حد امکان تمامی حقوق خود را در کوتاه‌ترین زمان و با کمترین هزینه استیفا کند. تلاش طلبکاران فاقد وثیقه نیز بر این است که با استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود، مانع از فروش جداگانه اموال شرکت ورشکسته شوند. تلاش اکثریت شرکای شرکت نیز بر این خواهد بود که شرکت به فعالیت خود ادامه دهد. مدیران شرکت نیز با ادامه فعالیت شرکت و حفظ کارمندان شرکت موافقت می‌کنند. همه طرف‌های پرونده که به آنها اشاره شد اشخاص حقیقی و حقوقی محلی‌اند؛ بنابراین هیچ‌یک از طرفین درگیر در دعوی ورشکستگی تابعیت غیرایرانی ندارند.

۲-۱. مؤلفه‌های نماگر ورشکستگی

پروژه انجام کسب‌وکار مدت زمان، هزینه و نتایج رسیدگی به دعاوی ورشکستگی را که نهادهای داخل کشور با آن روبرو می‌شوند، مطالعه می‌کند. منظور از زمان، هزینه و نتایج در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) زمان

منظور از زمان در نماگر ورشکستگی مدتی است که برای استیفای طلب طلبکاران شرکت ورشکسته مورد نیاز است. دوره زمانی که به وسیله پروژه کسب‌وکار مورد بررسی قرار می‌گیرد از زمان «توقف» شرکت از پرداخت دیون شروع می‌شود و تا بازپرداخت تمام یا قسمتی از مطالباتی که شرکت به بانک بدهکار است ادامه پیدا می‌کند. ترفندهای تأخیری که ممکن است هریک از طرفین درگیر در دعاوی ورشکستگی مورد استفاده قرار دهند نیز جزء این زمان محاسبه می‌شود.

ب) هزینه‌ها

هزینه‌های رسیدگی به پرونده ورشکستگی به عنوان درصدی از ارزش دارایی بدهکار محاسبه می‌شود. محاسبه این مقدار براساس پاسخ‌های متخصصانی که مورد پرسش قرار گرفته‌اند انجام می‌گیرد و شامل هزینه‌های دادگاه، مالیات و سایر هزینه‌های تحمیلی دولت، هزینه‌های اداره تصفیه امور ورشکستگی، هزینه‌های مزایده یا حراج، هزینه‌های ارزیابی، کارشناسی و حق‌الوکاله وکلا و تمامی هزینه‌هایی است که در جریان انحلال شرکت از طریق ورشکستگی وجود دارد.

ج) نتایج

جبران خسارات طلبکاران بستگی به این دارد که آیا کسب‌وکار مفروض، یعنی هتلداری تداوم پیدا می‌کند^۱ یا دارایی شرکت به صورت مجزا به فروش می‌رسد. اگر شرکت به فعالیت خود ادامه دهد هیچ ارزشی از بین نمی‌رود و بانک می‌تواند به تمامی خواسته خود برسد؛ یعنی نرخ بازستانی ۱۰۰ سنت به ازای هر دلار خواهد بود، اما اگر دارایی شرکت به صورت جداگانه به فروش برسد حداکثر مقداری که می‌تواند جبران شود از ۷۰ درصد از خواسته بانک تجاوز نخواهد کرد که در این فرض نرخ بازستانی ۷۰ سنت برای هر دلار خواهد بود.

د) نرخ بازستانی

نرخ بازستانی براساس سنت به دلار ثبت می‌شود که نشان‌دهنده میزان جبران خسارت طلبکاران از طریق انتخاب هر یک از راهکارهای (سازماندهی مجدد با انعقاد قرارداد ارفاقی، انحلال و تصفیه و یا به

۱. در نظام‌های حقوقی کشورهای مختلف معمولاً سازوکاری برای ادامه فعالیت شرکت ورشکسته برای مدت معین بدون تهدید تصفیه شرکت وجود دارد که نوعی موافقت اولیه برای ادامه فعالیت‌های شرکت محسوب می‌شود. در پروژه کسب‌وکار از این فرآیند به (Going Concern) تعبیر شده است و نزدیک‌ترین معادل آن در حقوق تجارت ایران «قرارداد ارفاقی» است.

اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) است. نتایج حاصل از ادامه فعالیت تجاری از طریق انعقاد قرارداد ارفاقی و یا فروش جداگانه سرمایه شرکت محاسبه می‌شود. سپس هزینه‌های رسیدگی به ورشکستگی از آن کسر می‌شود (۱ سنت برای هر نقطه درصدی^۱ ارزش دارایی بدهکار) سرانجام، زیان ناشی از خروج پول از چرخه تجارت برای مدتی که به ورشکستگی رسیدگی می‌شود و ارزش ازدست‌رفته ناشی از استهلاک اثاثیه هتل نیز محاسبه می‌شود. همگام با استانداردهای حسابداری بین‌المللی، پروژه کسب‌وکار نرخ استهلاک سالیانه برای اثاثیه را ۲۰ درصد در نظر می‌گیرد. بنابر مفروض اثاثیه یک‌چهارم ارزش کل دارایی محاسبه می‌شود. نرخ بازستانی در گزارش انجام کسب‌وکار ۲۰۱۴، ارزش حال حاضر حاصل فروش باقیمانده براساس نرخ‌های وام‌دهی پایان ۲۰۱۲ آمارهای مالی صندوق بین‌المللی پول است.

نماگر حل‌وفصل ورشکستگی چه مواردی را اندازه‌گیری می‌کند؟

زمان مورد نیاز برای جبران بدهی‌ها (تعداد سال)

- ارزیابی براساس سال‌های تقویمی،
 - فرجام‌خواهی‌ها و درخواست‌های تمدید مهلت لحاظ می‌شوند.
- هزینه مورد نیاز برای جبران بدهی‌ها (درصدی از دارایی‌های بدهکار)**

- ارزیابی براساس درصدی از ارزش دارایی،
- هزینه‌های دادگاه،
- هزینه‌های مدیران تصفیه،
- هزینه‌های وکلا،
- هزینه‌های ارزیابان و برگزارکنندگان مزایده‌ها،
- سایر هزینه‌های مرتبط.

نرخ بازستانی به نفع طلبکاران (سنت به ازای یک دلار)

- ارزیابی براساس سنت به ازای هر دلاری که توسط طلبکاران باز پس گرفته می‌شود،
- ارزش حال بدهی جبران شده،
- هزینه‌های اداری رسیدگی به دعاوی ورشکستگی کسر می‌شوند،
- استهلاک اثاثیه محاسبه می‌شود،

- پیامدهای رسیدگی برای شرکت (ادامه فعالیت یا نه) می‌تواند حداکثر نرخ بازستانی را تحت تأثیر قرار دهد.*

* اگر فعالیت شرکت متوقف شود حداکثر نرخ بازستانی ۷۰ درصد و در صورت ادامه فعالیت ۱۰۰ درصد لحاظ می‌شود.

اقتصادهای «بدون عملکرد»

در بررسی نماگر ورشکستگی در اقتصاد کشورها، اگر اقتصادی در طی پنج سال گذشته سالیانه هیچ پرونده مربوط به ورشکستگی شامل هریک از روش‌های سازماندهی مجدد، انحلال و یا به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) نداشته باشد، در برابر رتبه آن کشور در این نماگر عبارت «بدون عملکرد» درج می‌شود. چنین وضعی حکایت از آن دارد که طلبکاران تمایلی به مطالبه پول خود از طریق مراجعه به

رویه‌های قضایی و حقوقی رسمی ندارند (چه از طریق مراجعه به دادگاه چه بدون مراجعه به دادگاه) نرخ بازستانی برای اقتصادهای «بدون عملکرد» صفر است.

۲. جایگاه جمهوری اسلامی ایران در نماگر ورشکستگی

سرعت انجام امور، هزینه‌های پایین و ادامه فعالیت کسب‌وکارهای مقاوم، توصیف اقتصادهایی است که بهترین عملکرد را دارند. فرآیندهای رسیدگی به دعاوی ورشکستگی تا چه اندازه در جمهوری اسلامی ایران کارآمدند؟ با توجه به داده‌های جمع‌آوری شده توسط پروژه انجام کسب‌وکار، فرآیندهای رسیدگی به دعاوی ورشکستگی به‌طور متوسط چهار سال و نیم طول می‌کشد و هزینه‌ای معادل ۹ درصد ارزش دارایی‌های فرد بدهکار خواهد داشت، محتمل‌ترین پیامد در مورد سرنوشت شرکت نیز فروش تدریجی خواهد بود. متوسط نرخ بازستانی نیز در سال ۲۰۱۳، ۲۳/۱ سنت به ازای هر دلار و در سال ۲۰۱۴، ۲۲/۴ سنت به ازای هر دلار ارزیابی شده است.

رتبه جهانی جمهوری اسلامی در نماگر ورشکستگی در سال ۲۰۱۳ در بین ۱۸۵ کشور مورد بررسی ۱۲۶ و این رتبه در سال ۲۰۱۴ در بین ۱۸۹ کشور مورد بررسی ۱۲۹ اعلام شده است.

چه تغییراتی در طول زمان رخ داده است؟

در حالی که اطلاعات اخیر پروژه انجام کسب‌وکار منعکس‌کننده میزان کارایی رسیدگی به دعاوی ورشکستگی در جمهوری اسلامی ایران است، روند داده‌ها در طول زمان نشان می‌دهد که میزان کارایی در چه جنبه‌هایی تغییر کرده و در چه جنبه‌هایی تغییر نکرده است (جدول ۱) این موضوع می‌تواند به شناسایی زمینه‌هایی که امکان بیشترین بهبود وجود دارد، کمک کند.

جدول ۱. روند تغییر میزان سهولت رسیدگی به دعاوی ورشکستگی در جمهوری اسلامی ایران

براساس گزارش‌های سالیانه پروژه انجام کسب‌وکار

سال	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴
رتبه	-	-	-	۱۰۹	۱۱۸	۱۰۷	۱۰۹	۱۱۱	۱۲۵	۱۲۶	۱۲۹
زمان (سال)	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵
هزینه (درصدی از ارزش دارایی)	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
نرخ بازستانی (سنت به ازای یک دلار)	۱۸/۶	۱۸/۶	۱۹/۳	۱۹/۷	۱۹	۲۳/۱	۲۳/۱	۲۳/۱	۲۳/۱	۲۳/۱	۲۲/۴

مأخذ: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، وضعیت ایران در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی، ۲۰۱۳، ص ۸۶.

یک نظام متعادل و متوازن ورشکستگی شرکت‌هایی که از نظر مالی دچار مشکل شده، اما از نظر اقتصادی مقاومند را از شرکت‌های ناکارآمدی که باید منحل شوند متمایز می‌کند. با این حال در برخی از نظام‌های ورشکستگی شرکت‌هایی که قابلیت ادامه فعالیت دارند منحل می‌شوند. این مرحله‌ای است که تغییر آغاز می‌شود. بسیاری از اصلاحات اخیر در قوانین ورشکستگی با هدف کمک بیشتر به ادامه فعالیت شرکت‌هایی که قابلیت ادامه فعالیت دارند صورت گرفته است. پروژه انجام کسب‌وکار طی سال‌های مورد بررسی خود هیچ اصلاحی را در مورد ورشکستگی برای جمهوری اسلامی ایران ثبت نکرده است.

جدول ۲. مقایسه جایگاه ایران در نماگر ورشکستگی در بین کشورهای منطقه

(موضوع سند چشم‌انداز) در سال ۲۰۱۴

ردیف	نام کشور	رتبه	زمان	هزینه	نرخ بازستانی
۱	بحرین	۲۷	۵/۲	۱۰	۴/۶۷
۲	قطر	۳۶	۸/۲	۲۲	۶/۵۵
۳	قزاقستان	۵۴	۵/۱	۱۵	۲/۴۳
۴	ارمنستان	۷۶	۹/۱	۴	۴/۳۶
۵	ازبکستان	۶۳	۰/۲	۱۰	۹/۳۹
۶	عمان	۷۲	۰/۴	۴	۳/۳۷
۷	پاکستان	۷۱	۸/۲	۴	۷/۳۷
۸	تاجیکستان	۸۱	۷/۱	۹	۸/۳۵
۹	گرجستان	۸۸	۰/۲	۱۰	۶/۳۳
۱۰	مصر	۹۰	۳/۵	۱۲	۳۲/۸
۱۱	کویت	۹۴	۲/۴	۱۰	۳۲
۱۲	آذربایجان	۸۶	۳/۲	۸	۵/۳۴
۱۳	امارات متحده عربی	۱۰۱	۲/۳	۲۰	۴/۲۹
۱۴	عربستان سعودی	۱۰۶	۸/۲	۲۲	۳/۲۸
۱۵	سوریه	۱۲۰	۱/۴	۹	۷/۲۵
۱۶	اردن	۱۱۳	۳	۲۰	۲/۲۷
۱۷	افغانستان	۱۱۵	۰/۲	۲۵	۴/۲۶
۱۸	یمن	۱۲۶	۰/۳	۸	۴/۲۴
۱۹	ترکیه	۱۳۰	۳/۳	۱۵	۳/۲۲
۲۰	ایران	۱۲۶	۵/۴	۹	۴/۲۲
۲۱	لبنان	۹۳	۳	۱۵	۴/۳۲
۲۲	قرقیزستان	۱۳۲	۰/۴	۱۵	۳/۲۱
۲۳	کرانه باختری و غزه	۱۸۹	-	-	۰/۰
۲۴	عراق	۱۸۹	-	-	۰/۰

۳. تجربیات موفق کشورها در اصلاح نماگر ورشکستگی

در طول پنج سال گذشته پروژه کسب و کار تعداد ۹۲ اقدام اصلاحی برای بهبود نماگر ورشکستگی را در ۶۲ اقتصاد ثبت کرده است. این اصلاحات اهداف مختلفی را دنبال می کنند و دارای موضوعات متفاوتی اند، با وجود این می توان آنها را در دو دسته مجزا تقسیم بندی کرد: بنیادی و تکاملی.

نتیجه اصلاحات بنیادی و اساسی ایجاد یک چارچوب برای ورشکستگی یا تأسیس روندی جدید برای رسیدگی به ورشکستگی است که عمده‌تاً نیازمند تصویب قوانین جدید است، اما رویکرد اصلاحات تکاملی، بهبود رویه‌های موجود با تقویت و تحکیم چارچوب‌های حقوقی یا نهادهای اعمال آن است تا از این طریق بیشترین کارایی اقتصادی حاصل شود.

اصلاحات بنیادی معمولاً توسط کشورهای انتخاب می شود که فاقد نظام ورشکستگی رسمی هستند و در نتیجه طلبکاران عمدتاً بر رویه‌ها و اقدامات شخصی تکیه می کنند که راهکاری برای استیفای مطالبات در فرض نقض تعهد بدهکار محسوب می شود. اقدامات قضایی شخصی مثل به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) می تواند برای طلبکاران دارای وثیقه مفید باشد، اما دارای نقایصی نیز هست. به عنوان نمونه می توان به عدم امکان سازماندهی مجدد شرکت ورشکسته و نجات کسب و کار شرکت اشاره کرد. علاوه بر این، چنین راهکارهایی، امکان اتخاذ راه‌حلی که ارزش اقتصادی دارایی بدهکاران را به حداکثر برساند را از بین می برد. همین مشکلات باعث شده است که بیشتر اقتصادها، نظام رسمی رسیدگی به ورشکستگی را بپذیرند که شامل سازوکاری برای رسیدگی جمعی به بدهی‌های طلبکاران است. برای درک تفاوت بین سازوکار شخصی و رسمی رسیدگی به ورشکستگی می توان به تفاوت میان سازوکار مذکور در قانون مدنی ایران برای استیفای طلب از عین مرهونه یا قیمت آن (ماده ۷۷۹) قانون مدنی) با قانون تجارت ایران (مواد ۴۱۲) به بعد قانون تجارت) و قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی توجه کرد.

نزدیک به یک سوم از اصلاحات ثبت شده برای نماگر ورشکستگی در پنج سال گذشته، از نوع بنیادی بوده است. دو کشور کنگو و جیبوتی اخیراً اقدام به انجام اصلاحات بنیادی کرده‌اند. کشور کنگو در سال ۲۰۱۲ نظام حقوقی جدیدی برای تصفیه و سازماندهی مجدد امر ورشکستگی ایجاد کرده و کشور جیبوتی این اصلاحات را از طریق تصویب قانون تجارت جدیدی انجام داده است.

کشورهایی که از اصلاحات تکاملی استفاده می کنند عمدتاً دارای نظام رسیدگی به ورشکستگی رسمی اند اما این نظام نیازمند بهبود و توسعه است. یک نظام ورشکستگی موفق بیش از آنکه نیازمند قوانین و مقررات جامع باشد محتاج رویه‌های جدید برای رسیدگی به ورشکستگی و نهادهای کارآمد است که پیاده‌سازی و اجرای قوانین و مقررات و رویه‌های جدید را میسر سازد.

در مقابل، بیش از دو سوم از اصلاحات به عمل آمده در پنج سال گذشته تکاملی بوده است. ایجاد

دادگاه‌های تخصصی ورشکستگی، تسریع روند رسیدگی به ورشکستگی، ساده‌سازی فعالیت‌های تجاری در جریان سازماندهی مجدد شرکت ورشکسته و مقررات‌گذاری و تنظیم فعالیت متخصصان فعال در حوزه ورشکستگی از جمله این اصلاحات است (در کشور ما مدیر تصفیه، عضو ناظر، کارمندان اداره تصفیه، وکلا و... از جمله مشاغلی هستند که به جریان ورشکستگی مربوط می‌شوند).

در فاصله زمانی ژوئن ۲۰۱۲ تا ژوئن ۲۰۱۳ پروژه کسب‌وکار ۱۲ اصلاح با هدف تلاش برای ساده‌تر کردن حل ورشکستگی ثبت کرده است (جدول ۳). ترویج امکان سازماندهی مجدد مانند سازوکاری که در قانون تجارت برای قرارداد ارفاقی تعیین شده است در بسیاری از اصلاحات سال‌های اخیر مشاهده می‌شود. به‌عنوان مثال کشور ایتالیا رسیدگی به درخواست تجدید ساختار شرکت ورشکسته را در دسترس‌تر و انعطاف‌پذیرتر کرده است. علاوه بر این، به ورشکسته یک مهلت قانونی داده است تا با جلب نظر طلبکاران، طرحی برای تجدید ساختار شرکت در زمانی کارآمد فراهم کند. ورشکسته متقاضی چنین تجدید ساختاری باید در ابتدای ورشکستگی طرح خود را ارائه دهد که مبنای تصمیم‌گیری طرف‌های درگیر در خصوص ادامه فعالیت شرکت یا انحلال آن خواهد بود. با چنین سازوکاری، کشور ایتالیا توانسته است شرکت‌های ورشکسته را از اقدامات شخصی طلبکاران محافظت کند و امکان ادامه فعالیت تجاری ورشکسته را بیش از پیش فراهم آورد. به‌عنوان نتیجه باید گفت کسب‌وکارهای بادوام شانس بیشتری برای تجدید ساختار و ادامه فعالیت‌های خود در نظام حقوق ورشکستگی کشور ایتالیا دارند.

جدول ۳. تسهیل‌نماگر ورشکستگی در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ در کشورهای مختلف

اقدامات	اقتصادها	مهمترین تلاش‌ها
افزایش احتمال موفقیت سازماندهی مجدد و تجدید ساختار شرکت ورشکسته	ایتالیا، مولداوی، راندا، اوکراین و رژیم صهیونیستی	کشور ایتالیا مهلت قانونی حمایت‌ها را تا زمانی که طرح تجدید ساختار شرکت آماده شود تمدید کرده و حق تقدیمی برای سرمایه‌گذارانی که به تأمین مالی پیش از شروع مجدد شرکت اقدام می‌کنند اعطا نموده است. ^۱ همچنین به ورشکسته‌ای که در فرآیند تجدید ساختار قرار دارد اجازه داده شده تا در مناقصه‌های عمومی شرکت کند.
مقررات‌گذاری و تنظیم عملکرد متخصصان و مدیران فعال در حوزه ورشکستگی	باهاما، بلاروس، مولداوی و اوکراین	کشور مولداوی اقدام به تعریف دقیق و شفاف وظایف، اختیارات، پاداش‌ها و شرایط حرفه‌ای شاغلان مشاغل مربوط به ورشکستگی کرده است.
حذف تشریفات و ایجاد یا افزایش محدودیت‌های زمانی	مولداوی، راندا، تانزانیا و اوکراین	مولداوی مدت زمانی که در قانون برای چندین مرحله از مراحل رسیدگی به ورشکستگی پیش‌بینی شده بود را کوتاه‌تر کرده است. از جمله می‌توان به حداکثر مدت انحلال و تصفیه و همچنین روند تجدید ساختار شرکت اشاره کرد. کاهش فرصت تجدیدنظرخواهی از دیگر اصلاحات این کشور محسوب می‌شود.

۱. سرمایه‌گذاری پیش از شروع مجدد (Post-Commencement Finance) سرمایه‌ای است که به شرکتی که در حال طی مرحله تجدید ساختار قرار دارد، در ابتدای این روند اعطا می‌شود.

مهمترین تلاش‌ها	اقتصادها	اقدامات
جمهوری دموکراتیک کنگو و جیبوتی چارچوب مشخصی برای سه رویه حل و فصل پیشگیرانه، توافق با طلبکاران* و انحلال ایجاد کرده است.	کنگو و جیبوتی	ایجاد یا توسعه مراحل سازماندهی مجدد، انحلال و یا به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه)
در کشور اوکراین برای طلبکاران امکان طرح دعوا بعد از پایان مهلت قانونی پیش‌بینی شده است و به طلبکاران دارای وثیقه این حق اعطا شده است که با مخالفت خود مانع از تصویب طرح تجدید ساختار شرکت ورشکسته شوند.	ایتالیا و اوکراین	افزایش حمایت‌های قانونی از طلبکار دارای وثیقه
کرواسی سازوکاری برای حل و فصل اختلافات پیش از شروع فرآیند ورشکستگی ایجاد کرده است.	کرواسی و موریس	ایجاد سازوکاری برای سازماندهی مجدد و تجدید ساختار بدون مراجعه به دادگاه

* توافق با طلبکاران (Composition with Creditors) قرارداد خاصی است که بین ورشکسته با طلبکار یا برخی از طلبکاران منعقد می‌شود و براساس آن طلبکار یا طلبکاران بنا بر برخی دلایل مانند نیاز فوری به نقدینگی توافق می‌کنند در مقابل پرداخت نقدی مقداری کمتر از مطالبات خود، از ادعاهای خود صرف‌نظر کنند. مشابه چنین قراردادی در حقوق ورشکستگی ایران وجود ندارد.

با بررسی تغییراتی که در روند رسیدگی به ورشکستگی در سال‌های اخیر در کشورهای مختلف ایجاد شده است می‌توان به تجربیات موفق سایر کشورها در این خصوص پی برد و با بومی کردن آنها، متناسب با ساختار حقوقی کشورمان از آنها استفاده کرد. بانک جهانی و کمیسیون ملل متحد برای حقوق تجارت بین‌الملل^۱ با بررسی اصلاحات انجام گرفته در کشورها تجربیات موفق را استخراج نموده و به کشورها معرفی کرده‌اند. هدف مشترک معرفی این تجربیات موفق، بهبود کارایی و نتایج مراحل رسیدگی به ورشکستگی است (جدول ۴) و شامل ایجاد محدودیت‌های زمانی برای فرآیند رسیدگی، ایجاد دادگاه و مراجع رسیدگی اختصاصی و تعیین الزامات و شرایط اختصاصی برای فعالان مشاغل مربوط به ورشکستگی توسط قانون است.

جدول ۴. تجربیات موفق کشورها در بهبود نماگر ورشکستگی

برخی نمونه‌ها	تعداد اقتصادها	اقدامات
باهاما، بلاروس، کلمبیا، نامیبیا، لهستان، انگلیس	۱۱۰	ایجاد شرایط و الزامات حرفه‌ای و آکادمیک برای فعالان مشاغل مربوط به ورشکستگی به‌وسیله قانون
استرالیا، بلغارستان، فیلیپین، آمریکا و ازبکستان	۱۰۹	ایجاد حق تصمیم‌گیری و اظهارنظر برای هیئت طلبکارها در جریان رسیدگی به ورشکستگی
آلبانی، ایتالیا، ژاپن، جمهوری کره، لسوتو و اوکراین	۹۷	ایجاد محدودیت زمانی برای اکثریت مراحل رسیدگی به ورشکستگی
آرژانتین، هنگ‌کنگ، چین، فیلیپین و رومانی	۸۴	ایجاد سازوکاری قانونی برای رسیدگی به ورشکستگی بدون مراجعه به مراجع قضایی

1. United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL)

ایجاد محدودیت زمانی برای مراحل رسیدگی به ورشکستگی می‌تواند منجر به افزایش کارایی روند رسیدگی به ورشکستگی شود. در مقابل مراحل طولانی، شانس طلبکاران برای استیفای مطالبات پرداخت نشده را کاهش می‌دهد و برای طرفین درگیر در روند ورشکستگی منجر به عدم قطعیت می‌شود. در ۱۰ سال گذشته ۱۰ کشور اقدام به تشدید محدودیت‌های زمانی مراحل ورشکستگی کرده‌اند یا برای اولین بار چنین محدودیت‌هایی را به‌وجود آورده‌اند.

ایجاد سازوکارهای رسیدگی به ورشکستگی بدون مراجعه به دادگاه

با هدف کاهش بار دادگاه‌ها، کشورهای کرواسی، لتونی، رومانی و اسلونی ترتیباتی برای تجدید ساختار شرکت ورشکسته بدون مراجعه به دادگاه ایجاد کردند که می‌تواند از سوی طرفین دعوی ورشکستگی انتخاب شود. در حال حاضر در این کشورها طلبکاران و ورشکسته آسان‌تر می‌توانند در رابطه با تغییر شرایط بازپرداخت دیون توافق کنند و از این طریق امکان بیشتری برای ورشکسته برای تداوم تجارت خود بدون درگیر شدن در روند قضایی رسیدگی به ورشکستگی فراهم آمده است. این اصلاحات مانع از اتلاف بیشتر در نظام قضایی این کشورها می‌شود.

ایجاد روبه‌های مؤثر قابل اجرا برای سازماندهی مجدد

بنا بر تحقیقات بانک جهانی سازماندهی مجدد، انحلال و یا به اجرا گذاشتن بدهی (توقیف وثیقه) سه رویه‌ای هستند که برای حل ورشکستگی بیشترین کاربرد را در میان کشورها دارند. با وجود این در بیشتر کشورها مقررات و رویه‌ها به‌گونه‌ای اند که امکانی برای تجدید ساختار رسمی شرکت ورشکسته به طریقی که مانع از توقف کسب‌وکار شود وجود ندارد و این ایراد حتی در مورد مشاغلی که قابلیت وسیعی برای تداوم دارند نیز مشاهده می‌شود، اما از سال ۲۰۰۵ تاکنون ۲۴ کشور اقدام به ایجاد سازوکار تجدید ساختار مجدد شرکت ورشکسته کرده‌اند. تعداد کشورهایی که مقررات موجود خود در این حوزه را بهبود داده‌اند از این تعداد نیز بیشتر است. برای مثال کشور دانمارک قانون ورشکستگی مصوب آوریل ۲۰۱۱ این کشور را به‌منظور ایجاد امکان درخواست سازماندهی مجدد برای ورشکسته و طلبکاران اصلاح کرد. کشور چک را باید یکی از موفق‌ترین کشورها در اصلاح مقررات به‌منظور بهبود سازوکار سازماندهی مجدد شرکت ورشکسته دانست و به همین دلیل در جدول نماگرهای پروژه انجام کسب‌وکار یکی از چشمگیرترین پیشرفت‌ها را در پنج سال گذشته داشته است. قانون ورشکستگی جدیدی در سال ۲۰۰۸ در این کشور لازم‌الاجرا شد و تجدید ساختار و سازماندهی مجدد شرکت ورشکسته را بهترین روش برای حل ورشکستگی پیشنهاد داد. انحلال و سازماندهی مجدد ساده‌تر شد و صاحبان مشاغل مربوط به ورشکستگی تحت تعلیم و نظارت سخت‌گیرانه‌تر دولت قرار گرفتند. اجرای

مقررات جدید باعث شد که مشکلات قانون مصوب نمایان شود و این امر اصلاح قانون فوق را در سال‌های ۲۰۰۹ و ۲۰۱۲ به دنبال داشت. در نتیجه تصویب این قانون و اصلاحات آن در سال ۲۰۱۱، تجدید ساختار شرکت ورشکسته و ادامه فعالیت آن، مرسوم‌ترین رویه موجود در کشور چک برای رسیدگی به ورشکستگی شد. نتیجه این تلاش‌ها بقای شرکت‌های قابل بقا اما متوقف بود. در سال ۲۰۱۳، مراحل ورشکستگی ۴/۴ سال در مقایسه با ۲۰۰۸ کاهش یافته بود که دستاورد بزرگی محسوب می‌شد. نرخ بازستانی طلبکاران نسبت به ۶ سال گذشته، ۶ برابر شده است (۲۰/۹ سنت از یک دلار در سال ۲۰۰۸ به ۶۵/۰۴ سنت از یک دلار در سال ۲۰۱۳).

ایجاد و توسعه دادگاه‌ها و مراجع قضایی اختصاصی

توسعه دادگاه‌های اختصاصی در زمره کارآمدترین راه‌هایی است که رسیدگی سریع به پرونده‌های ورشکستگی را تضمین می‌کند. علاوه بر توسعه این دادگاه‌ها باید به توسعه نظام قضایی و آموزش قضات و کارمندان متخصص نیز توجه کرد. از ابتدای سال ۲۰۰۵، پنج کشور در همین راستا اقدام به ایجاد دادگاه‌های اختصاصی کرده‌اند. رومانی در سال ۲۰۰۹ اقدام به راه‌اندازی بخش تخصصی ورشکستگی در نظام قضایی کرد. در همین سال کشور مالزی نیز دادگاه‌های تجاری و مدنی اختصاصی را در کوالالمپور ایجاد کرد که تنها به استیفای طلب از طریق به اجرا گذاشتن وثایق می‌پردازند. این اقدام منجر به کاهش طول مراحل رسیدگی به ورشکستگی از ۲/۲۵ سال به ۱/۵ سال شد.

حمایت از طلبکاران دارای وثیقه

تحقیقات نشان داده است که اگر از طلبکاران دارای وثیقه حمایت قانونی نشود و حق تقدم به آنها تعلق نگیرد، تمایلی به تأمین اعتبار در آینده نشان نخواهند داد؛ این شرایط منتهی به ایجاد یک بازار اعتباری عقب‌مانده در کشورها خواهد شد. چندین مورد از اصلاحاتی که توسط پروژه کسب‌وکار در سال‌های اخیر ثبت شده است به این نگرانی مربوط می‌شود.

فراهم کردن سازوکار تشکیل هیئت طلبکاران

این روش نیز، راه دیگری برای بهبود نماگر ورشکستگی است. در برخی کشورها هیئت طلبکارها در آماده کردن طرح سازماندهی مجدد شرکت یا تعیین هزینه‌های تصفیه شرکت مؤثر دارند. در کشور اسلوانی قانونی که در آوریل ۲۰۱۱ لازم‌الاجرا شده است جایگاه طلبکار و هیئت طلبکارها را بهبود بخشیده است. این قانون حقوقی اضافی برای هیئت طلبکارها به رسمیت شناخته است از جمله اینکه این صلاحیت را برای آنها فراهم آورده است که به بررسی صورتحساب‌ها و همه اسنادی بپردازند که به وسیله اداره تصفیه یا مدیر تصفیه در طول این فرآیند تحصیل شده است.^۱

1. <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency/good%20practices#1>

۴. راستی‌آزمایی گزارش ۲۰۱۴ بانک جهانی درباره نماگر حل‌وفصل ورشکستگی در ایران

به‌منظور راستی‌آزمایی گزارش بانک جهانی در خصوص رتبه ایران در نماگر ورشکستگی در ابتدا فروض اصلی مربوط به پرونده مدنظر بار دیگر ذکر و سپس به ترتیب با عنایت به قوانین و مقررات و رویه‌های قضایی موجود، زمان، هزینه و نرخ بازستانی در پرونده مفروض بررسی و با داده‌های بانک جهانی مقایسه می‌شود. شایان ذکر است، علی‌رغم استعلام‌های مکرر آمارهای دقیقی در این خصوص به‌دست نگارنده نرسید.

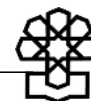
همچنان‌که گفته شد برای اینکه امکان مقایسه میان اقتصادهای مختلف در این نماگر فراهم شود، فروض مختلفی در مورد پرونده‌ای که مبنای ارزیابی و گردآوری اطلاعات قرار گرفته، توسط بانک جهانی پیش‌بینی شده است که توجه به آنها در درک و بررسی نتایج حاصل از این نماگر حیاتی است. این فروض به سه دسته شامل؛ فروض مربوط به کسب‌وکار، فروض مربوط به پرونده و فروض مربوط به طرفین تقسیم می‌شوند که در بخش ۱-۱ تشریح شد.

۱-۴. بررسی زمان لازم برای ختم عملیات تصفیه در پرونده مفروض بانک جهانی

برای بررسی زمان لازم جهت ختم عملیات تصفیه، لازم است مراحل صدور حکم ورشکستگی و ختم عملیات تصفیه در نظم حقوقی کنونی مورد بررسی قرار گیرد. با عنایت به قوانین و مقررات مربوط، مراحل صدور حکم ورشکستگی و ختم عملیات تصفیه در نظم حقوقی کنونی به‌شرح زیر است:

الف) مراحل صدور حکم ورشکستگی در دادگاه

۱. تقدیم دادخواست،
۲. تعیین وقت رسیدگی،
۳. صدور قرار کارشناسی برای ارزیابی اموال و مطالبات،
۴. ابلاغ مراتب به کارشناس و متقاضی ورشکستگی،
۵. بررسی وضعیت اموال و دارایی‌ها و دیون و مطالبات متقاضی ورشکستگی توسط کارشناس منتخب (یا هیئت کارشناسی)،
۶. تقدیم نظریه کارشناسی به دادگاه،
۷. ابلاغ نظریه کارشناس به اصحاب دعوای ورشکستگی،
۸. اعتراض به نظریه کارشناسی،
۹. تعیین وقت رسیدگی مجدد پس از قطعیت نظریه کارشناسی،
۱۰. صدور رأی ورشکستگی،

۱۱. ابلاغ رأی به طرفین: اصحاب دعوی ورشکستگی،

۱۲. اعلان رأی در روزنامه کثیرالانتشار،

۱۳. ارسال رو نوشت دادنامه توقف به اداره تصفیه موضوع مواد (۱)، (۸) و (۱۳) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی (یا تعیین مدیر تصفیه و عضو ناظر در حوزه قضایی دادگاه‌هایی که فاقد اداره تصفیه هستند) مواد (۴۴۰) و (۴۲۷) قانون تجارت)).

حسب بررسی‌ها و تحقیقات صورت گرفته، به نظر می‌رسد این مراحل در پرونده مفروض بانک جهانی در شرایط عادی، حدوداً بین ۶ تا یک‌سال زمان لازم دارد.

ب) مراحل اجرای حکم ورشکستگی به وسیله اداره تصفیه

۱. استعلام از دادگاه در خصوص قطعیت یا عدم قطعیت دادنامه و اطلاع از انتشار یا عدم انتشار حکم توقف در روزنامه کثیرالانتشار موضوع مواد (۵۳۶) و (۵۳۷) قانون تجارت.

۲. شناسایی و صورت‌برداری اموال موضوع مواد (۱۳) و (۱۴) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی.

۳. اداره اموال در صورت امکان موضوع مواد (۱۵) و (۲۷) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ماده (۴۴۵) قانون تجارت.

۴. تهیه و تنظیم آگهی دعوت بستانکاران و انتشار آن در روزنامه رسمی و یک روزنامه کثیرالانتشار موضوع ماده (۲۴) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۳۲) و (۳۳) آیین‌نامه اجرایی آن و ارسال رونوشت آگهی به بستانکارانی که شناسایی شده‌اند.

۵. دعوت از بستانکاران و تشکیل اولین جلسه بستانکاران موضوع مواد (۲۶) و (۲۷) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ماده (۳۴) آیین‌نامه اجرایی آن.

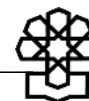
۶. ارزیابی اموال منقول و غیرمنقول ورشکسته، وصول مطالبات ورشکسته از اشخاص حقیقی یا حقوقی، از طریق دعوت از مدیونین به ورشکسته جهت تأدیه بدهی به مدیر تصفیه با ارسال دعوتنامه یا اظهارنامه و عنداللزوم اعلام شکایت موضوع مواد (۲۴) و (۲۹) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی یا اقامه دعوی.

۷. رسیدگی و اظهارنظر در خصوص اموالی که مورد ادعای اشخاص ثالث می‌باشد یا اشخاص ثالث نسبت به آنها اظهار حق می‌نمایند موضوع مواد (۱۶)، (۱۷)، (۱۸) و (۲۸) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۳۵)، (۳۶) و (۳۷) آیین‌نامه اجرایی آن.

۸. ارزیابی و فروش اموال ورشکسته موضوع مواد (۳۹) الی (۴۵) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۴۷) الی (۵۱) آیین‌نامه اجرایی آن.

۹. رسیدگی به ادعای طلب بستانکاران موضوع مواد (۳۰) الی (۳۴) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ماده (۳۸) آیین‌نامه اجرای آن.

۱۰. تهیه و تنظیم صورت طبقه‌بندی بستانکاران موضوع مواد (۳۵) و (۳۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۳۸) الی (۴۳) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۱. تهیه و تنظیم آگهی صورت طبقه‌بندی بستانکاران موضوع مواد (۳۵) و (۳۶) و ذیل ماده (۳۷) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مواد (۳۸) الی (۴۵) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۲. انتشار آگهی صورت طبقه‌بندی بستانکاران در روزنامه رسمی و روزنامه کثیرالانتشار موضوع مواد (۳۵) و (۳۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۴۴) و (۴۵) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۳. دعوت از بستانکاران و تشکیل جلسه، در صورت وصول درخواست انعقاد قرارداد ارفاقی از سوی تاجر ورشکسته یا مدیران شرکت تجاری موضوع مواد (۴۷۹) و (۴۸۰) قانون تجارت.
۱۴. ارسال رونوشت آگهی صورت طبقه‌بندی بستانکاران به بستانکارانی که تمام یا قسمتی از ادعای طلب آنها مردود یا حق رجحان مورد ادعای آنها نادیده گرفته شده موضوع ماده (۳۵) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی.
۱۵. رسیدگی به اعتراض بستانکاران نسبت به تصمیم اداره تصفیه یا مدیر تصفیه در خصوص رسیدگی به ادعای طلب معترض در دادگاه صادرکننده حکم توقف موضوع صدر ماده (۳۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ذیل ماده (۴۵) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۶. اخذ گواهی قطعیت صورت طبقه‌بندی بستانکاران از دادگاه صادرکننده حکم توقف موضوع ماده (۳۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۴۶) و (۴۵) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۷. تقسیم وجوه حاصل از فروش اموال ورشکسته بین بستانکاران.
۱۸. تهیه و تنظیم صورت تقسیم موجودی ورشکسته یا وجوه حاصل از فروش، بین بستانکاران و تعیین سهم گرمایی هر یک، موضوع مواد (۴۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۵۴) الی (۵۹) آیین‌نامه اجرایی آن.
۱۹. تهیه و تنظیم آگهی صورت تقسیم موجودی و انتشار آن در روزنامه موضوع مواد (۴۶)، (۴۷) و (۴۸) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و مواد (۵۴) الی (۵۸) آیین‌نامه اجرایی آن.
۲۰. استعلام از دبیرخانه اداره تصفیه مبنی بر وصول یا عدم وصول اعتراض به صورت تقسیم تنظیمی موجود در اداره تصفیه موضوع ذیل ماده (۴۶) و مواد (۴۷) و (۴۸) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ماده (۵۹) آیین‌نامه اجرایی آن.
۲۱. تهیه و تنظیم دعوتنامه و ابلاغ آن به بستانکارانی که طلب آنها تصدیق شده جهت مراجعه به اداره تصفیه و تسلیم اسناد طلب صادره از سوی ورشکسته (در صورت وصول صد درصد مطالبات تصدیق شده) یا ارائه اسناد تعهدآور ورشکسته نزد بستانکاران جهت ذکر رقم یا ارقام پرداختی (سهم گرمایی پرداختی به بستانکاران در اسناد و استرداد آنها به بستانکار).

۲۲. تهیه و تنظیم گزارش ختم پرونده ورشکستگی (در صورت فروش کلیه اموال ورشکسته و تقسیم وجه حاصل از فروش بین بستانکاران و تعیین تکلیف پرونده‌های حقوقی مطروحه له یا علیه ورشکسته در خصوص اموال و دارایی و مطالبات و دیون ورشکسته و عملیات اجرایی مطروحه علیه ورشکسته) موضوع ماده (۴۶) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی و ماده (۶۰) آیین‌نامه اجرایی آن. با عنایت به اینکه موضوع فعالیت شرکت مورد بررسی هتل داری بوده است قاعداً پرونده‌های طلبکاران این شرکت نباید چندان پیچیده بوده و شناسایی طلبکاران و تدوین فهرست آنان و نیز شناسایی بدهکاران شرکت و وصول مطالبات شرکت ورشکسته از آنان، مانند شرکت‌های بزرگ بازرگانی که اشتغال به خریدوفروش یا کار تولیدی دارند، چندان زمانبر نیست. همچنین با عنایت به اینکه اموال اصلی شرکت مفروض، یک هتل و چند ملک غیرمنقول در مرکز شهر تهران است، شناسایی و فروش آنها چندان زمانبر نیست. به این ترتیب در شرایط عادی زمانی بین ۱/۵ تا ۲/۵ سال برای اجرای عملیات تصفیه شرکت مفروض بانک جهانی، قابل تخمین به‌نظر می‌رسد. به این ترتیب با احتساب حداکثر زمان لازم برای صدور حکم ورشکستگی، کل زمان لازم برای ختم عملیات تصفیه شرکت مفروض بانک جهانی، حدوداً بین ۲/۵ تا ۳/۵ سال خواهد بود که می‌توان به‌طور متوسط این زمان را سه سال تخمین زد.^۱

۲-۴. بررسی هزینه ورشکستگی در پرونده مفروض بانک جهانی

در نظام حقوقی ایران، هزینه‌های ورشکستگی شامل (حقوق دولتی ورشکستگی، هزینه‌های مربوط به آگهی‌های لازم در فرآیند ورشکستگی و تصفیه، هزینه‌های مربوط به اداره موقت، حفظ و نگهداری تجارتخانه و فروش آن (مانند هزینه‌های مزایده)، هزینه‌های قانونی مربوط به اجرای وظایف اداره تصفیه مانند هزینه‌های اقامه دعوی، ارزیابی و حسابرسی) است. مهمترین بخش تشکیل‌دهنده این هزینه‌ها، حقوق دولتی ورشکستگی موضوع ماده (۵۲) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸ و بند «۷» ماده (۳) قانون وصول درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶ است. براساس ماده (۵۲) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی، وصول مبلغی به‌عنوان هزینه امور ورشکستگی الزامی است که میزان این هزینه به موجب آیین‌نامه هیئت وزیران مشخص می‌شود. با این وجود قانونگذار متعاقباً خود به تعیین میزان هزینه ورشکستگی پرداخته و قسمت اخیر مقرر مذکور را به‌طور ضمنی نسخ کرده است. براساس قانون «وصول درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین» مصوب ۱۳۸۰/۸/۶ هزینه ورشکستگی به‌شرح زیر است:^۲

۱. شایان ذکر است در تخمین زمان‌های مذکور، از نظرات کارشناسان اداره تصفیه امور ورشکستگی تهران، به‌ویژه جناب آقای افضل‌آبادی که سابقه بسیار طولانی فعالیت در اداره تصفیه ورشکستگی تهران را داشته‌اند، نظرخواهی شده است.
۲. قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶:

تا ده میلیون ریال ۹ درصد،
 مازاد تا بیست میلیون ریال ۸ درصد،
 مازاد بر بیست میلیون ریال به بالا ۷ درصد.

بانک جهانی در محاسبه هزینه ورشکستگی در کشور ما، با عنایت به مقرر مذکور و با احتساب سایر هزینه‌های مربوط به ورشکستگی، کل هزینه ورشکستگی را ۹ درصد اعلام کرده است. به نظر می‌رسد آمار ارائه شده در این مورد اجمالاً صحیح است، الا اینکه احتمالاً درآمدهای بنگاه ورشکسته در طول دوره تصفیه را در نظر نگرفته است. با عنایت به اینکه بنگاه ورشکسته در فرض بانک جهانی دارای یک هتل در مرکز شهر تهران است، این بنگاه در طول دوره تصفیه که براساس گزارش بانک جهانی ۴/۵ سال اعلام شده است در شرایط عادی درآمدزایی قابل ملاحظه‌ای خواهد داشت که لازم است در محاسبه هزینه ورشکستگی این درآمدها را محاسبه و کسر کرد. شایان ذکر است اداره تصفیه امور ورشکستگی طبق آمارهای ارائه شده نسبت به درآمدزایی برای بنگاه در حال تصفیه اقدام می‌کند. به این ترتیب به نظر می‌رسد هزینه ورشکستگی با احتساب درآمدهای بنگاه، کمتر از میزان مذکور در گزارش بانک جهانی خواهد بود.

۴-۳. بررسی نرخ بازستانی در پرونده مفروض بانک جهانی

براساس گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۴ نرخ بازستانی در پرونده ورشکستگی مفروض، ۲۲/۴ درصد اعلام شده است. این میزان در گزارش سال ۲۰۱۳ میلادی، ۲۳/۱ درصد بوده است. طبق روش‌شناسی بانک جهانی در خصوص نماگر حل و فصل ورشکستگی در کشورها، نرخ بازستانی براساس رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$E = \frac{100 * GC + 70 * (1 - GC) - 100 * C}{(1 + r)^t}$$

در رابطه بالا E نرخ بازستانی، C هزینه ورشکستگی، I نرخ وام‌دهی و t زمان ورشکستگی است. در صورت انحلال بنگاه ورشکسته، GC صفر در نظر گرفته می‌شود و در صورت ادامه فعالیت مقدار GC، یک خواهد بود. بنابراین در صورت انحلال و فروش دارایی شرکت نرخ بازستانی حداکثر ۷۰ درصد خواهد بود.

در گزارش‌های بانک جهانی از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۴، GC برای ایران برابر صفر در نظر گرفته

ماده (۳) - قوه قضائیه موظف است کلیه درآمدهای خدمات قضایی از جمله خدمات مشروحه زیر را دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید....

۷. درآمد صندوق «الف» اداره کل تصفیه و امور ورشکستگی تا مبلغ ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال ۹ درصد (۰/۹) و نسبت به مازاد آن تا بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال هشت درصد (۰/۸) و مازاد آن هفت درصد (۰/۷) دریافت می‌شود.

شده و هزینه ورشکستگی همواره ۹ درصد و زمان ۴/۵ سال بوده است. با جایگذاری این مقادیر در رابطه بالا و براساس نرخ بازستانی گزارش سال ۲۰۱۴، مقدار I که به صراحت در گزارش اشاره نشده معادل ۲۵ درصد به دست می‌آید. در واقع ارزش حال حاصل از فروش دارایی شرکت براساس نرخ وام‌دهی ۲۵ درصد برای ایران در گزارش سال ۲۰۱۴ محاسبه شده است. طبق یافته‌های تحقیق حاضر، آنچه که محل اختلاف با گزارش بانک جهانی است زمان فرآیند ورشکستگی مورد مطابق با مفروضات می‌باشد که سه سال برآورد شده است. چنانچه زمان فرآیند ورشکستگی با ثابت بودن سایر مقادیر رابطه بالا سه سال در نظر گرفته شود، نرخ بازستانی برای ایران در سال ۲۰۱۴ معادل $31/2$ درصد به دست می‌آید. با استفاده از نرم‌افزار شبیه‌ساز بانک جهانی چنانچه نرخ حقیقی بازستانی ایران مورد محاسبه بانک جهانی قرار گیرد، رتبه ایران در نماگر ورشکستگی باید از ۱۲۹ به ۹۶ در میان ۱۸۹ کشور مورد بررسی بهبود یابد.

۵. راهکارهای پیشنهادی برای بهبود رتبه ایران در نماگر ورشکستگی

برای ارائه راهکارهای پیشنهادی جهت بهبود رتبه ایران در نماگر ورشکستگی و به‌طور کلی حل‌وفصل مشکلات نظام حقوقی در حوزه ورشکستگی لازم است ابتدا باید مقررات کشور در این حوزه را آسیب‌شناسی کرد و سپس برای رفع این آسیب‌ها متناسب با نظام حقوقی کشور چاره‌اندیشی نمود. در ادامه ضمن بیان اجمالی آسیب‌ها و چالش‌های نظام حقوقی کشور در حوزه ورشکستگی، پیشنهادهای لازم برای برون‌رفت از این چالش‌ها ارائه خواهد شد. با عنایت به آسیب‌شناسی که در خصوص مقررات حاکم بر ورشکستگی در نظام حقوقی کشور صورت گرفته است، برای بهبود رتبه ایران در نماگر ورشکستگی و به‌طور کلی رفع اشکالات نظام حقوقی کشور در حوزه ورشکستگی، اقدامات زیر باید صورت پذیرد:

۵-۱. تعیین شرط توقف واقعی به‌عنوان شرط ماهوی صدور حکم ورشکستگی

در حال حاضر براساس ماده (۴۱۲) قانون تجارت «ورشکستگی تاجر یا شرکت تجاری در نتیجه توقف از تأدیه وجوهی که برعهده او است حاصل می‌شود...». براساس این اکثریت اساتید حقوق تجارت، صرف اولین وقفه در پرداخت دیونی که به‌صورت وجه نقد است را برای صدور حکم ورشکستگی کافی دانسته‌اند که از آن به توقف ظاهری تعبیر شده است.^۱ آرای قضایی متعددی براساس همین نظریه

۱. امیرحسین فخاری، جزوه درسی حقوق تجارت (۴) دانشگاه امام صادق (ع)، دکتر علی‌آبادی در توجیه نظریه دادرسی دیوان عالی کشور، ر.ک. موازین قضایی، ج ۴، ص ۱۰۸، عبدالحمید اعظمی‌زنگنه، حقوق بازرگانی، ص ۳۲۲، دکتر اسکینی، ربیعا، حقوق تجارت: ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته، صص ۳۲-۳۶، ستوده تهرانی، حقوق تجارت، ج ۴، صص ۱۱۷-۱۱۹.

صادر شده است. در مقابل برخی دیگر این نظر را غیرمنطقی دانسته و عدم کفایت اموال تاجر نسبت به دیون وی و بهم ریختگی مالی وی (توقف واقعی تاجر) را شرط صدور حکم ورشکستگی دانسته‌اند. ظاهراً رویه قضایی کنونی نیز بر این مبناست که پیش از صدور حکم ورشکستگی، با صدور قرار کارشناسی، بررسی وضعیت مالی تاجر را به کارشناس ارجاع می‌دهند و صرف اولین وقفه در پرداخت دیون را کافی برای صدور حکم ورشکسته نمی‌دانند. در هر حال لازم است معیار صدور حکم ورشکستگی، توقف واقعی تعیین و شیوه تشخیص توقف واقعی با دقت و ظرافت طراحی و تدوین شود زیرا تشخیص عدم کفاف اموال ورشکسته نسبت به دیون وی بسیار پیچیده بوده و برخلاف ظاهر آن، به‌سادگی امکانپذیر نیست. در این صورت از صدور احکام ورشکستگی بی‌مورد جلوگیری خواهد شد مضافاً اینکه این شیوه با مبانی فقهی و واقعیات اقتصادی نیز سازگار است.

۲-۵. اعلام ورشکستگی تاجر در حداقل زمان ممکن

تاجر متوقف باید سریعاً و پیش از وخیم‌تر شدن شرایط اقتصادی‌اش ورشکستگی خود را اعلام کند، زیرا تأخیر در اعلام ورشکستگی موجب وخیم‌تر شدن اوضاع اقتصادی تاجر و کاهش بیش از پیش سرمایه‌های او، طولانی‌تر شدن فرآیند تصفیه و درنهایت کاهش نرخ بازستانی خواهد شد. در این راستا باید:

- اعلام ورشکستگی تسهیل شود و مثلاً مدت سه روزه مندرج در قانون تجارت کنونی به یک ماه افزایش پیدا کند تا تاجر متوقف بتواند مدارک لازم برای اعلام ورشکستگی خود را تهیه نماید. همچنین در خصوص شرکت‌های تجاری که با توقف مواجه شده‌اند این ابهام وجود دارد که کدام رکن شرکت مکلف به اعلام ورشکستگی است. لازم است این موضوع تعیین تکلیف شده و ضمانت اجرای مناسبی نیز برای آن پیش‌بینی شود.
- اعلام به‌موقع ورشکستگی به‌وسیله خود تاجر و مطابق مقررات قانون تجارت دارای مزایای ویژه‌ای باشد و عدم اعلام ورشکستگی ضمانت اجرای قابل توجهی داشته باشد.
- در این خصوص فرهنگ‌سازی شده و اعلام ورشکستگی به‌عنوان یک رفتار صحیح اقتصادی تبلیغ و تبیین و تشویق شود.

۳-۵. رسیدگی به دعوای ورشکستگی با سرعت و دقت تمام

در این راستا لازم است:

- رسیدگی به دعوای ورشکستگی در صلاحیت دادگاه خاص تجاری قرار گیرد و شعب ویژه‌ای از دادگاه‌های خاص تجاری به این دعوای اختصاص پیدا کند تا قضات متخصص و آموزش‌دیده در این حوزه به این دعوای رسیدگی کنند؛

– رسیدگی به دعاوی ورشکستگی خارج از نوبت باشد؛

– تمامی دعاوی مرتبط با دعاوی ورشکستگی و کلیه دعاوی اقامه شده له یا علیه ورشکسته در یک دادگاه متمرکز گردد و دادگاه صادرکننده حکم ورشکستگی به این دعاوی رسیدگی کند.

– تاریخ توقف صرفاً برای مدت محدودی قبل از صدور حکم ورشکستگی قابل تعیین باشد؛ با عنایت به آثاری که بر تعیین تاریخ توقف مترتب است، یکی از علل اصلی طولانی شدن پرونده ورشکستگی قابلیت به عقب بردن تاریخ توقف به میزان نامحدود است که خود باعث طرح دعاوی متعدد در پرونده ورشکستگی خواهد شد. از دیگر سو عدم تعلق خسارت تأخیر تأدیه به ورشکسته از تاریخ توقف موجب شده تجار تلاش کنند هرچه می‌توانند تاریخ توقف خود را به عقب ببرند و این موضوع نیز موجب طرح دعاوی بیشتر برای ابطال معاملات و در نتیجه طولانی‌تر شدن پرونده ورشکستگی خواهد شد. لذا می‌توان با محدود کردن امکان تعیین تاریخ توقف در بازه زمانی محدود منتهی به صدور حکم ورشکستگی، اطاله پرونده ورشکستگی را به میزان قابل ملاحظه‌ای کاهش داد.

۴-۵. تصفیه امور ورشکستگی با سرعت و دقت تمام

– پروسه تشخیص و تصدیق مطالبات و تدوین فهرست طلبکاران با دقت و سرعت انجام شود؛ توضیح آنکه یکی از علل طولانی شدن فرآیند ورشکستگی و تصفیه، طولانی بودن روند تشخیص مطالبات و تدوین فهرست طلبکاران ارزیابی می‌شود که لازم است روند تشخیص مطالبات به‌گونه‌ای طراحی و تدوین گردد که ضمن دقت در تشخیص مطالبات، سرعت در این فرآیند را تضمین کند و مقرراتی که موجب اطاله در روند تشخیص و تصدیق مطالبات می‌شوند، حذف گردند.

۵-۵. امکان طرح دعاوی اعسار از هزینه دادرسی برای تاجر

باید امکان طرح دعاوی اعسار از هزینه دادرسی برای تاجر وجود داشته باشد تا تاجر یا مدیر تصفیه وی بتوانند با اقامه دعوی علیه بدهکاران تاجر اموال بیشتری را برای تقسیم بین طلبکاران جمع‌آوری کرده و به این ترتیب نرخ بازستانی افزایش پیدا کند. برای اینکه مدیر تصفیه بتواند به‌نفع تاجر ورشکسته اقامه دعوی کند لازم است اولاً بودجه کافی در اختیار داشته باشد. ثانیاً امکان طرح دعاوی اعسار از هزینه دادرسی برای تجار نیز فراهم شود تا مدیر تصفیه بتواند با طرح این دعوا از سوی تاجر، بدون پرداخت هزینه دادرسی علیه بدهکاران تاجر اقامه دعوی کند؛ درحالی که درحال حاضر این امر امکانپذیر نیست. به‌موجب ماده (۵۱۲) قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی: «از تاجر، دادخواست اعسار پذیرفته نمی‌شود. تاجری که مدعی اعسار نسبت به هزینه دادرسی می‌باشد

باید برابر مقررات قانون تجارت دادخواست ورشکستگی دهد. کسبه جزء مشمول این ماده نخواهند بود». این درحالی است که حکم این ماده کاملاً بلاوجه است زیرا اولاً اعسار از هزینه دادرسی هیچ ملازمه‌ای با ورشکستگی ندارد تا تاجر مدعی اعسار از هزینه دادرسی الزاماً طرح دعوی ورشکستگی کند، زیرا به‌عنوان مثال ممکن است تاجر به دلیل عدم نقدینگی توان پرداخت هزینه دادرسی مطالبه وجه چک را نداشته باشد درحالی که هیچ دینی نیز برعهده او نیست. چنین تاجر چه باید تقاضای ورشکستگی کند؟ ثانیاً تاجر که تقاضای ورشکستگی کرده است ممکن است بخواهد رأساً یا به‌وسیله مدیر تصفیه علیه دیگری اقامه دعوی کند درحالی که توان پرداخت هزینه دادرسی را ندارد. چرا چنین تاجر از طرح دعاوی مالی باید محروم باشد؟

۵-۶. فراهم شدن امکان مطالبه خسارات ناشی از کاهش ارزش پول برای طلبکاران

ورشکسته

همچنان که گفته شد یکی از علل اطاله در رسیدگی به پرونده ورشکستگی، امکان به عقب بردن تاریخ توقف به‌طور نامحدود است که این امر زمینه‌ساز طرح دعاوی متعدد در ضمن دعوی ورشکستگی است. یکی از انگیزه‌های تاجر برای به عقب بردن تاریخ توقف آن است که پس از تاریخ توقف (به استناد رأی وحدت رویه شماره ۱۵۵ مورخ ۱۳۴۷/۱۲/۱۴) امکان مطالبه خسارت تأخیر تأدیه وجود ندارد. به این ترتیب تاجر ورشکسته با به عقب بردن تاریخ توقف، خود را از پرداخت خسارت تأخیرهایی که برعهده او آمده بود معاف می‌کند و اساساً برخی تجار با مخفی کردن اموال خود و در جهت رهانیدن خود از پرداخت خسارت تأخیر در انجام تعهد، ورشکستگی خود را مطرح کرده و تاریخ توقف را تا جایی که ممکن باشد به عقب می‌برند. به نظر می‌رسد فلسفه منع مطالبه خسارت تأخیر در انجام تعهد، ممنوعیت تاجر متوقف در پرداخت دیونش می‌باشد.

۵-۷. کاهش هزینه ورشکستگی به حداقل ممکن

همچنان که گفته شد در نظام حقوقی ما هزینه‌های ورشکستگی شامل (حقوق دولتی ورشکستگی، هزینه‌های مربوط آگهی‌های لازم در فرآیند ورشکستگی و تصفیه، هزینه‌های مربوط به اداره موقت، حفظ و نگهداری تجارتخانه و فروش آن (مانند هزینه‌های مزایده)، هزینه‌های قانونی مربوط به اجرای وظایف اداره تصفیه مانند هزینه‌های اقامه دعوی، ارزیابی و حسابرسی) است. مهمترین بخش تشکیل‌دهنده این هزینه‌ها، حقوق دولتی ورشکستگی موضوع ماده (۵۲) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸ و بند «۷» ماده (۳) قانون وصول درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶ است. براساس ماده (۵۲) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی، وصول مبلغی

به‌عنوان هزینه امور ورشکستگی الزامی است که میزان این هزینه به‌موجب آیین‌نامه هیئت وزیران مشخص می‌شود. با این وجود قانونگذار متعاقباً خود به تعیین میزان هزینه ورشکستگی پرداخته و قسمت اخیر مقرر را به‌طور ضمنی نسخ کرده است. براساس قانون وصول درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶ هزینه ورشکستگی به‌شرح زیر است:^۱

- تا ده میلیون ریال ۹ درصد،

- مازاد تا بیست میلیون ریال ۸ درصد،

- مازاد بر بیست میلیون ریال به بالا ۷ درصد،

بانک جهانی در محاسبه هزینه ورشکستگی در کشور ما، با عنایت به مقرر مذکور و با احتساب سایر هزینه‌های مربوط به ورشکستگی، کل هزینه ورشکستگی را ۹ درصد اعلام کرده است. با اصلاح ماده مذکور که درآمد ناشی از آن برای دولت چندان قابل توجه نیز نیست می‌توان ضمن کاهش هزینه ورشکستگی، به همان میزان نرخ بازستانی را افزایش داد. لذا همچنان‌که در لایحه جدید تجارت پیش‌بینی شده است پیشنهاد می‌شود هزینه ورشکستگی تاجر به صفر کاهش پیدا کرده و ارگان تصفیه صرفاً به میزان هزینه واقعی که در روند اجرای حکم ورشکستگی هزینه شده است از ورشکسته دریافت کند. در این صورت هزینه ورشکستگی به کمتر از یک درصد کاهش پیدا خواهد کرد.

۸-۵. فراهم شدن امکان تجدید سازمان به نحو مؤثر

همچنان‌که در بخش مربوط به تجربیات کشورها گفته شد، بیشترین نرخ بازستانی در کشورهایی ثبت شده است که تجدید سازمان را به‌عنوان رایج‌ترین روش برای برخورد با ورشکستگی انتخاب کرده‌اند. بنابراین فقدان امکان تجدید سازمان به نحو مؤثر یکی از علل پایین بودن نرخ بازستانی در کشور ماست.^۲ در نظام حقوقی کشور ما مقررات مربوط به قرارداد ارفاقی را می‌توان از نوع مقررات مربوط به تجدید سازمان قلمداد کرد، لکن ناکارآمد بودن مقررات قرارداد ارفاقی در قوانین کنونی مانع تجدید سازمان مواجه با ورشکستگی به نحو مطلوب شده است؛ به‌نحوی که ظاهراً تاکنون هیچ قرارداد ارفاقی منعقد نشده است. علل ناکارآمدی این مقررات به این شرح احصا شده است:^۳

۱. دشواری تصمیم‌گیری در خصوص عقد قرارداد ارفاقی (موضوع ماده (۴۸۰) قانون تجارت)،

۱. قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶:

ماده (۳) - قوه قضائیه موظف است کلیه درآمدهای خدمات قضایی از جمله خدمات مشروحه زیر را دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید:...

۷. درآمد صندوق (الف) اداره کل تصفیه و امور ورشکستگی تا مبلغ ده میلیون (۱۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال ۹ درصد (۹٪) و نسبت به

مازاد آن تا بیست میلیون (۲۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال هشت درصد (۸٪) و مازاد آن هفت درصد (۷٪) دریافت می‌شود.

۲. علیرضا عالی‌پناه، پیشین، ص ۱۹.

۳. همان، ص ۲۰.

۲. فقدان مقررات تهیه پیش‌نویس قرارداد ارفاقی،

۳. فقدان مهلت برای اتمام اجرای قرارداد ارفاقی،

۴. امکان گسترده فسخ قرارداد ارفاقی. توضیح هر یک از این موارد به این شرح است:

- دشواری تصمیم‌گیری در خصوص انعقاد قرارداد ارفاقی: براساس ماده (۴۸۰) قانون تجارت،

«قرارداد ارفاقی فقط وقتی منعقد می‌شود که لااقل نصف به‌علاوه یک نفر از طلبکارها با داشتن لااقل سه ربع از کلیه مطالباتی که مطابق مبحث پنجم از فصل ششم تشخیص و تصدیق شده یا موقتاً قبول گشته است در آن قرارداد شرکت نموده باشند والا بلااثر خواهد بود». بدیهی است اکثریت‌های مذکور در این ماده بسیار بالا بوده و احتمال حصول چنین اکثریت‌هایی بسیار اندک است. لذا لازم است اکثریت‌های لازم برای تصمیم‌گیری در مورد انعقاد قرارداد ارفاقی کاهش یابد تا امکان حصول توافق بیشتر شود.^۱

- فقدان مقررات تهیه پیش‌نویس قرارداد ارفاقی: برای بالا بردن امکان انعقاد قرارداد ارفاقی،

لازم است این قرارداد به نحو بسیار دقیق و به‌گونه‌ای طراحی شود که اولاً امکان اجرایی داشته باشد و ثانیاً منافع طلبکاران و تاجر ورشکسته را برآورده کند. از این‌رو لازم است پیش از انعقاد جلسه طلبکاران، پیش‌نویس دقیقی به‌وسیله متخصصین موضوع طراحی و در اختیار طرفین قرار گیرد. این درحالی است که در قانون تجارت مقرراتی در این خصوص وضع نشده است.^۲

- فقدان مهلت برای اتمام اجرای قرارداد ارفاقی: برای اینکه قرارداد ارفاقی بتواند به نحو

مطلوبی به نتیجه رسیده و در عین حال منافع طلبکاران و تاجر ورشکسته تأمین شود، لازم است حداکثر مهلت این قرارداد در قانون تعیین شود تا معلوم شود نهایتاً ظرف چه مهلتی پرونده ورشکستگی تعیین تکلیف شده و طلبکاران به حقوق خود دست پیدا خواهند کرد.^۳

۹-۵. ایجاد نظام واحد در خصوص تصفیه امور ورشکسته

در حال حاضر دو نظام در مورد تصفیه امور ورشکسته وجود دارد:

۱. نظام مبتنی بر قانون تجارت (مواد (۴۱۲) تا (۵۷۵)) که در آن ارگان تصفیه عبارتند از: دادگاه،

عضو ناظر و مدیر تصفیه؛

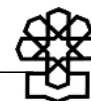
۲. نظام مبتنی بر قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸ و آیین‌نامه اجرایی آن که در

شهرهایی اجرا می‌شود که به تشخیص رئیس قوه قضائیه در آنها اداره تصفیه امور ورشکستگی تشکیل شده است و براساس آن اداره مذکور نقش ارگان تصفیه را برعهده دارد. در هر یک از دو نظام مذکور در

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

موارد سکوت، به مقررات نظام دیگر رجوع می‌شود. مطابق ماده (۱۲) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی «وظایف اداره تصفیه در این قانون و آیین‌نامه‌های مربوط به آن که وزارت دادگستری تهیه می‌کند تعیین می‌شود و در موارد سکوت بر طبق قانون تجارت اقدام خواهد شد».

به این ترتیب درخصوص نحوه اعمال برخی از مقررات هریک از این دو نظام در موارد سکوت نظام تصفیه دیگر، ابهامات و اختلافاتی قابل رخ دادن است که موجب اطاله در امر تصفیه ورشکسته می‌گردد که یکسان‌سازی این دو نظام می‌تواند رافع این مشکل باشد، البته ایجاد نظام جهت تصفیه امور ورشکسته در کل کشور نیز پیچیدگی‌های زیادی دارد که برخی از الزامات این موضوع در بخش مربوط به ایجاد ارگان تصفیه مورد اشاره قرار گرفت.

۱۰-۵. پیش‌بینی مقرراتی جهت پاسخگو کردن مدیران شرکت‌های تجاری

یکی از علل کاهش نرخ بازستانی در شرکت‌های تجاری به‌ویژه در شرکت‌هایی که در آنها شرکا و یا سهامداران در مقابل دیون شرکت مسئولیتی ندارند (مانند شرکت‌های سهامی و با مسئولیت محدود و تعاونی) آن است که اثبات مسئولیت مدیران مطابق مقررات قانون تجارت بسیار دشوار است. توضیح آنکه به استناد عمومات مسئولیت مدنی و نیز مقررات قانون تجارت، زمانی می‌توان مدیران شرکت را در مقابل شرکت، شرکا و یا سهامداران و طلبکاران شرکت مسئول دانست که ثابت شود عدم کفایت اموال شرکت معلول تخلفات مدیران بوده است. ماده (۱۴۳) لایحه اصلاحی قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ در این مورد مقرر داشته است: «در صورتی که شرکت ورشکسته شود یا پس از انحلال معلوم شود که دارایی شرکت برای تأدیه دیون آن کافی نیست دادگاه صلاحیتدار می‌تواند به تقاضای هر ذی‌نفع هریک از مدیران و یا مدیرعاملی را که ورشکستگی شرکت یا کافی نبودن دارایی شرکت به‌نحوی از انحای معلول تخلفات او بوده است منفرداً یا متضامناً به تأدیه آن قسمت از دیونی که پرداخت آن از دارایی شرکت ممکن نیست محکوم نماید». بدیهی است که اثبات این موضوع بسیار صعب و دشوار است. لذا لازم است در این مورد بار اثبات اینکه عدم کفایت اموال شرکت معلول تخلفات مدیران شرکت نبوده برعهده خود مدیران باشد و نه اشخاص دیگر که از امورات داخلی شرکت چندان اطلاعی ندارند. در این صورت مدیران شرکت در اداره شرکت دقت بیشتری به خرج داده و در نتیجه اولاً موارد ورشکستگی کاهش پیدا کرده و ثانیاً در صورت ورشکستگی، مدیران سعی تمام در حفظ اموال شرکت کرده و نهایتاً نرخ بازستانی افزایش پیدا خواهد کرد.

۵-۱۱. برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه برای قضات، وکلا، مشاوران حقوقی، مدیران تصفیه و کارشناسان و دست‌اندرکاران رسیدگی به ورشکستگی و انجام عملیات تصفیه و ارائه گواهی‌نامه لازم

یکی از علل اطاله ورشکستگی و تصفیه عدم آگاهی‌های لازم در این حوزه است که طراحی و برگزاری دوره‌های آموزشی مفید و ارائه گواهی‌نامه مربوط می‌تواند زمینه رفع این مشکل را فراهم آورد. با عنایت به مراتب مذکور به‌نظر می‌رسد رفع اشکالات پیش‌گفته در نظام حقوقی کشور، علاوه بر رفع اشکالات نظام ورشکستگی، رتبه ایران در نماگر ورشکستگی را به میزان قابل ملاحظه‌ای ارتقا دهد و لذا می‌توان به اهداف پیش‌بینی شده در سند چشم‌انداز دست یافت. بر مبنای مطالب پیش‌گفته راهکارهای بهبود رتبه کشور در نماگر ورشکستگی در سه بازه زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت ارائه می‌شود:

الف) راهکارهای کوتاه‌مدت

علت اصلی رتبه نامناسب کشور ما طولانی بودن فرآیند ختم ورشکستگی است. علاوه بر برخی اشکالات قانونی که قبلاً به بخشی از آن اشاره شد، علت اصلی طولانی بودن روند ختم ورشکستگی ناکارآمدی ارگان تصفیه (اعم از قضات رسیدگی‌کننده، مدیر تصفیه یا اداره تصفیه امور ورشکستگی و وکلا و کارشناسان ذی‌ربط) است. لذا راهکاری که در کوتاه‌مدت برای این موضوع به‌نظر می‌رسد آن است که قوه قضائیه:

اولاً اداره تصفیه را در شهرهای صنعتی و قطب‌های اقتصادی کشور توسعه دهد؛ ثانیاً با برگزاری دوره‌های آموزشی برای قضات رسیدگی‌کننده، کارکنان، کارشناسان و مدیران ادارات تصفیه و وکلا و کارشناسان ذی‌ربط به تربیت کادر حرفه‌ای و متخصص در این حوزه همت گمارد؛ ثالثاً با در اختیار قرار دادن بودجه مناسب برای این ادارات تصفیه، افزایش نظارت و آموزش بر این ادارات و نیز در کنار سایر راهکارها مدت مذکور تا حدود زیادی کارآمدی ادارات تصفیه را ارتقا بخشد. بدیهی است اجرای پیشنهادهای مذکور منوط به تخصیص بودجه کافی از طریق درج در بودجه‌های سنواتی است.

ب) راهکارهای میان‌مدت

راهکار میان‌مدت برای رفع معضلات نظام ورشکستگی را می‌توان در قالب یک طرح قانونی برای اصلاح قانون تجارت و اعمال تغییرات در برخی مواد ناظر بر ورشکستگی به‌شرح زیر تعقیب کرد، با این فرض که اصلاح مواد قانونی و البته آن هم در حوزه ورشکستگی موضوعی نیست که به فوریت و سادگی بدان بتوان دست یافت و البته برای نیل به این هدف که امکان تصویب آن با توجه به مشکلات فراروی

لایحه اصلاح قانون تجارت باید به اصلاح حداقلی اکتفا نمود:

پیشنهاد اصلاح برخی از احکام قانونی مرتبط با ورشکستگی برای بهبود رتبه ایران در نماگر

ورشکستگی بانک جهانی

۱. ماده (۴۱۳) قانون تجارت به شرح زیر اصلاح می شود:

«تاجر باید ظرف حداکثر یک ماه از تاریخ اولین وقفه در پرداخت‌های حال خود مراتب را به دادگاه صالح اعلام و ضمن تسلیم صورت دارایی و کلیه دفاتر تجارتي خود به دفتر دادگاه مذکور، رسیدگی به ورشکستگی خود را تقاضا کند. در صورتی که تقدیم دفاتر یا تنظیم دقیق صورت دارایی در مهلت مذکور ممکن باشد، تاجر باید ضمن درخواست علل آن را توضیح دهد».

۲. ماده (۴۱۴) قانون تجارت به شرح زیر اصلاح می شود:

«صورت دارایی مندرج در ماده (۴۱۳) این قانون باید با قید تاریخ روز به امضای تاجر برسد و متضمن موارد زیر باشد:

۱. تعداد یا مقدار و قیمت کلیه اموال منقول و غیرمنقول، به طور مشروح، مشتمل بر میزان وجوه نقدی که تاجر به هر عنوان نزد بانک‌ها و یا مؤسسات مالی و اعتباری ایرانی و خارجی دارد، به همراه مشخصات دقیق حساب‌های مذکور،

۲. کلیه مطالبات، دیون و تضمینات آنها به همراه اسامی و اقامتگاه کلیه بدهکاران و بستانکاران،

۳. کلیه دیون اشخاص ثالث که تاجر آنها را ضمانت یا تضمین کرده است و میزان آنها، به همراه اسامی و اقامتگاه اشخاص مذکور،

۴. کلیه اموال اشخاص ثالث که تاجر به هر عنوان در تصرف خود دارد و نیز کلیه اموالی که تاجر به هر عنوان نزد اشخاص ثالث دارد،

۵. کلیه دعاوی له و علیه تاجر که در جریان رسیدگی است یا حکم صادر شده در مورد آن نهایی و یا اجرا نشده است.

۶. اجمالی نفع و ضرر و مخارج شخصی در دو سال آخر منتهی به تقدیم دادخواست به اختصار و در صورتی که مدت اشتغال به تجارت کمتر از دو سال باشد، در طول مدت مذکور.

تبصره «۱»- در مورد اشخاص حقوقی تاجر آخرین صورت‌های مالی نیز که به تصویب مجمع عمومی مربوط رسیده است باید به صورت دارایی ضمیمه شود. در این مورد درج صورت اجمالی نفع و ضرر و مخارج شخصی موضوع بند «۶» ماده (۸۹۱) این قانون در صورت دارایی ضروری نیست.

تبصره «۲»- انجام تکالیف مقرر در مواد (۴۱۳) و (۴۱۴) در شرکت‌های تجاری حسب مورد برعهده مدیر یا مدیران شرکت است».

۳. متن زیر به عنوان ماده (۴۱۵) مکرر به قانون تجارت الحاق می‌گردد:
- «رسیدگی به تقاضای ورشکستگی به صورت فوری و خارج از نوبت انجام می‌گیرد».
۴. تبصره زیر به ماده (۴۱۶) قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ الحاق می‌گردد:
- تبصره -** دادگاه به هیچ وجه نمی‌تواند تاریخ توقف را بیش از یکسال قبل از تاریخ صدور حکم ورشکستگی تعیین کند.
۵. متن زیر به عنوان ماده (۴۲۰) مکرر به قانون تجارت الحاق می‌گردد: «رسیدگی به کلیه دعاوی مرتبط با ورشکستگی، قرارداد ارفاقی و اعاده اعتبار و دعاوی مالی اقامه شده له یا علیه ورشکسته و تعقیب این دعاوی له یا علیه وی، در دادگاه صادرکننده حکم ورشکستگی انجام می‌گیرد، مشروط بر اینکه رسیدگی به این دعاوی در صلاحیت ذاتی و محلی دادگاه مذکور باشد. چنانچه دعاوی مورد اشاره به شعبه دیگری ارجاع شده یا در شعبه دیگری تحت رسیدگی باشد، ترتیب مقرر در مواد (۸۹) و (۱۰۳) قانون آیین دادرسی مدنی مجرا خواهد بود»^۱.
۶. ماده زیر به عنوان ماده (۴۲۶) مکرر به قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ الحاق می‌گردد:
- از تاریخ توقف، خسارت تأخیر در انجام تعهد به تاجر تعلق نمی‌گیرد. با وجود این، اعلام ورشکستگی سبب توقف تعلق خسارت ناشی از کاهش ارزش پول به بستانکار نمی‌شود.
۷. عبارت «یا طلبکاری» از صدر ماده (۴۲۴) قانون تجارت حذف می‌گردد.^۲
۸. متن زیر به عنوان ماده (۴۲۶) مکرر به قانون تجارت الحاق می‌گردد: «در خصوص اقامه دعاوی بطلان یا فسخ معاملات موضوع مواد (۴۲۳)، (۴۲۴) و (۴۲۶) مدیر تصفیه قائم مقام قانونی ورشکسته و بستانکاران وی محسوب می‌شود».^۳
۹. متن زیر به عنوان تبصره به ماده (۴۵۷) قانون تجارت الحاق می‌گردد: «اموال تاجر در موارد مذکور در تبصره ماده (۵۰۷) قانون تجارت در صورت امکان باید به صورت یکجا واگذار شود. مدیر تصفیه به موجب مواد این باب و آیین نامه اجرایی تبصره ماده (۵۰۷) که نحوه واگذاری اموال به صورت یکجا را نیز دربر می‌گیرد، تحت نظارت عضو ناظر و با تصدیق وی نسبت به واگذاری اموال تاجر به صورت یکجا اقدام می‌کند. در غیر این صورت، اموال تاجر مطابق مقررات این مبحث واگذار می‌شود.
۱۰. متن زیر به عنوان ماده (۴۷۹) مکرر به قانون تجارت الحاق می‌گردد:
- ماده (۴۷۹) مکرر -** پیش نویس قرارداد ارفاقی پیشگیرانه باید متضمن موارد زیر باشد و حسب مورد به تأیید مدیر تصفیه یا اداره تصفیه امور ورشکستگی برسد:

۱. علیرضا عالی پناه، همان.

۲. همان.

۳. همان.

۱. نحوه ادامه فعالیت تجاری،
 ۲. میزان و نوع فعالیت‌ها شامل افزایش، حذف و نوسازی آنها،
 ۳. نحوه پرداخت دیون بستانکاران،
 ۴. چگونگی ایفای تعهدات غیرنقدی،
 ۵. نحوه وصول مطالبات،
 ۶. دارایی‌های مازاد قابل واگذاری و تعیین موارد مصرف وجوه حاصل از آن،
 ۷. میزان منابع مالی لازم و نحوه تأمین آن،
 ۸. تعیین تکلیف کارکنان،
 ۹. مدت زمان اجرای قرارداد.
۱۱. عبارات «نصف به علاوه یک نفر از» و «لااقل سه ربع» از ماده (۴۸۰) حذف و به ترتیب عبارات «یک سوم» و «بیش از نصف» جایگزین آنها می‌شود.^۱
۱۲. عبارت «سه ربع» که دو بار در ماده (۴۸۱) تکرار شده است از آن ماده حذف و در هر دو مورد عبارت «بیش از نصف» جایگزین آن می‌شود.^۲
۱۳. متن زیر به عنوان ماده (۴۸۲) مکرر به قانون تجارت الحاق می‌گردد: «مدت مقرر برای اجرای قرارداد ارفاقی به هیچ وجه نمی‌تواند از دو سال بیشتر باشد».^۳
۱۴. ماده (۴۹۴) قانون تجارت به شرح زیر اصلاح می‌شود: «در صورت نقض اساسی قرارداد ارفاقی طلبکار یا طلبکارانی که بیش از یک سوم کل مطالبات را دارا باشند می‌توانند فسخ قرارداد ارفاقی را از دادگاه تقاضا کنند».
۱۵. ماده (۵۰۷) به شرح زیر اصلاح می‌شود: «دادگاه صادرکننده حکم ورشکستگی می‌تواند در صورت اقتضای مصالح بستانکاران و یا مصالح عمومی و حسب درخواست هریک از طلبکارها یا مدیر تصفیه اجازه دهد که کار تجارتخانه تاجر ادامه یابد. در این صورت هرگاه اداره تجارتخانه به وسیله مدیر تصفیه ممکن نباشد، وی با موافقت دادگاه شخصی را برای اداره امور تجارتخانه تاجر تعیین می‌کند و اجرتی برای وی معین می‌نماید. انتخاب تاجر متوقف برای اداره تجارتخانه مجاز است مشروط بر اینکه به اتهام ورشکستگی به تقصیر یا تقلب تحت تعقیب نباشد. در صورت انتخاب تاجر متوقف برای اداره تجارتخانه نفقه شخص تاجر بدل از اجرت تلقی می‌شود.
- تبصره -** تصمیم‌گیری در مورد نحوه ادامه کار بانک‌ها و شرکت‌های بیمه به موجب قوانین خاص مشخص می‌شود».

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۱۶. ماده (۵۰۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود: «شخصی یا اشخاصی که مطابق ماده (۹۶۸) این قانون یا تبصره آن متولی اداره تجارتخانه تاجر متوقف شده است، مشمول احکام راجع به امین در قانون مدنی است اموال تاجر ورشکسته در حضور عضو ناظر به او تحویل داده می‌شود. شخص مذکور تحت نظارت مدیر تصفیه انجام وظیفه می‌کند و در حدود وظیفه محول با مدیر تصفیه متضامناً مسئول است».

۱۷. ماده (۵۰۹) به شرح زیر اصلاح می‌شود: «مدیر تصفیه باید ماهانه گزارشی از فعالیت‌های تجارتخانه تهیه و به عضو ناظر و دادگاه تقدیم کند».

۱۸. متن زیر به‌عنوان تبصره به ماده (۵۱۰) قانون تجارت الحاق می‌گردد: «حکم تبصره ماده (۴۵۷) در مورد این ماده نیز مجری است».

۱۹. متن زیر به‌عنوان ماده (۵۱۲) مکرر به فصل نهم باب یازدهم قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ الحاق می‌گردد:

در هر مورد که تصفیه اموال ورشکسته صورت می‌گیرد معادل کل هزینه‌هایی که برای امر تصفیه صرف می‌شود قبل از پرداخت هرگونه وجهی به بستانکاران از اموال ورشکسته کسر و به حساب صندوق ورشکستگی که نزد خزانه‌داری کل ایجاد می‌شود، واریز می‌گردد. به‌منظور تأمین وجوه لازم برای صرف هزینه‌های ورشکستگی، مبالغ مشروح زیر دریافت و به‌صورت وجوه امانی و تنخواه به حساب درآمد اختصاصی صندوق ورشکستگی نزد خزانه واریز می‌شود:

۱. نیم درصد در آمد حاصل از واخواست اسناد تجارتي،

۲. یک درصد از محل پلمپ دفاتر تجارتي،

تبصره - چگونگی اداره صندوق و مصرف وجوه آن و هزینه‌های آن به‌موجب آیین‌نامه اجرایی خواهد بود که به‌وسیله وزیر دادگستری و با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و ظرف ۶ ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

۲۰. ماده (۵۳۶) قانون تجارت به شرح زیر اصلاح می‌شود:

«رای دادگاه رسیدگی کننده به دادخواست ورشکستگی فقط در موارد زیر و با رعایت قانون آیین

دادرسی مدنی، قابل واخواهی یا اعتراض ثالث یا تجدیدنظرخواهی است:

۱. رأی دایر بر رد دادخواست ورشکستگی،

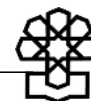
۲. رأی اعلام ورشکستگی،

۳. رأی متضمن تاریخ توقف تاجر،

۴. قرار بازداشت تاجر متوقف.

تبصره «۱» - فقط آرای موضوع بندهای «۱» و «۲» این ماده در چارچوب مقررات قانون آیین

دادرسی مدنی قابل فرجام‌خواهی می‌باشند.

تبصره «۲»- «شکایت از آرای صادر شده در رسیدگی به دعوای ورشکستگی با رعایت مفاد این ماده و تبصره «۱» آن، تابع قانون آیین دادرسی مدنی است.

۲۱. ماده (۵۳۷) به شرح زیر اصلاح می‌شود: «مهلت‌های مقرر برای واخواهی، اعتراض ثالث، تجدیدنظرخواهی و فرجام‌خواهی از تاریخ اعلان رأی آغاز می‌شود».

۲۲. ماده (۵۳۸) قانون تجارت به شرح زیر اصلاح می‌شود: «پس از انقضای مهلت‌های مقرر برای اعتراض در ماده (۵۳۷)، تاریخ توقف نسبت به طلبکارها قطعی و غیرقابل تغییر خواهد بود».^۱

۲۳. مواد (۵۳۹) و (۵۴۰) قانون تجارت نسخ می‌گردند.

۲۴. عبارت «ولی تصمیم با اداره تصفیه است» در ماده (۲۷) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی حذف و عبارت «ولی در هر حال تصمیم‌گیری در مورد ادامه فعالیت تجارتخانه با رعایت مصالح بستانکاران و یا مصالح عمومی و نیز با رعایت تبصره ماده (۵۰۷) با اداره تصفیه است» جایگزین آن می‌شود.

۲۵. در ماده (۳۵) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی مصوب ۱۳۱۸، عبارت «ظرف ده روز» پس از عبارت «این صورت» اضافه می‌گردد.^۲

۲۶. ماده (۳۷) قانون اداره تصفیه حذف می‌گردد.^۳

۲۷. در ماده (۴۰) قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی عبارت «اموال متوقف به ترتیب مزایده فروخته می‌شود» به عبارت «اموال منقول متوقف به ترتیب مزایده فروخته می‌شود» اصلاح و یک تبصره به شرح زیر به این ماده الحاق می‌گردد:

«فروش اموال غیرمنقول تابع مقررات فروش این اموال در قانون اجرای احکام مدنی است. در مورد فروش اموال غیرمنقول به اموری که انجام آن در دفتر املاک و یا سایر مراجع قانونی لازم است نماینده اداره تصفیه اقدام می‌کند».

۲۸. متن زیر جایگزین ماده (۱۴۳) لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت می‌گردد.

«در صورتی که شرکت ورشکسته شود یا پس از انحلال معلوم گردد اموال شرکت برای تأدیه دیون آن کافی نیست، دادگاه می‌تواند به تقاضای هر ذی‌نفع هریک از مدیران را که مطابق مقررات مربوط مفاصاحساب نگرفته‌اند یا با اعمال تقلب، مفاصاحساب اخذ کرده‌اند به تأدیه آن قسمت از دیونی که پرداخت آن از اموال شرکت ممکن نشده است محکوم کند، مگر اینکه ثابت شود ورشکستگی شرکت یا کافی نبودن اموال آن ناشی از جرائم و یا تخلف صریح آن مدیر از مفاد قوانین، مقررات و اساسنامه شرکت نبوده است. در صورتی که ثابت شود مجمع عمومی عادی علی‌رغم تخلفات مدیر یا مدیران

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

صورت‌های مالی را تصویب کرده است، شخصی که به هنگام تصمیم‌گیری بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) سرمایه شرکت، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، متعلق به وی بوده یا به هر نحو کنترل مجمع را در اختیار داشته است مسئول جبران خسارت وارد شده به اشخاص ذی‌نفع است، مگر اینکه ثابت کند تصمیم مجمع به وی مستند نبوده است.

تبصره - حکم این ماده در خصوص کلیه شرکت‌های تجاری مجری است.

۲۹. بند «۷» ماده (۳) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۸۰/۸/۶ نسخ می‌گردد.

۳۰. ماده (۵۱۲) قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی نسخ می‌گردد.

ج) راهکار بلندمدت

راهکار بلندمدت برای حل اساسی مسئله و ارتقای رتبه کشور، بررسی مجدد و تصویب لایحه جدید تجارت یا دست کم تصویب بخش ورشکستگی آن به عنوان اصلاح قانون تجارت است. روشن است که برای تصویب نهایی این لایحه باید نظر اقتصاددانان و متخصصان کسب‌وکار و حقوقدانان دریافت شود و اجماع نسبی بین این متخصصان حاصل آید. توجه لازم بدین نکته لازم است که با توجه به تجربه قانونگذاری پس از انقلاب تهیه قوانین جامع دارای مدل موفق نبوده است و لذا بهتر است این لایحه پس از اجرای یک دوره حداقل ۵ ساله آزمایشی به تصویب نهایی برسد. در این رویکرد لازم است ارتباط قانون تجارت با نظام حقوق شرکت‌ها، مالیات‌ها، ثبت، بانکی و تسهیلات اعتباری و کسب‌وکار و... توأمان لحاظ شود. آغاز چنین کاری زمانی مناسب لازم دارد که طبیعی است هر چه سریع‌تر انجام پذیرد سریع‌تر به سامان می‌رسد.

نرخ بازستانی شرکت‌های ورشکسته در تهران از سال ۱۳۸۸ تا ۶ ماهه اول سال ۱۳۹۲

تاریخ: ۱۳۹۰
شماره:
پیوست:

قوه قضائیه
 اداره کل تصفیه امور ورشکستگی
 ایلام

جدول سهم فرمایی (نرخ بازستانی) پرداخت شده ورشکستان در اداره تصفیه امور ورشکستگی تهران از سال ۸۸ لغایت ۶ ماهه اول ۹۲

ردیف	نام ورشکسته	نسبت فرمایی پرداخت شده بانکاران	توضیحات
۱	شرکت ورشکسته نرنج طلایی	٪۸۵	در جریان تصفیه
۲	شرکت ورشکسته جواهر نشان	٪۵۰	
۳	شرکت ورشکسته شیاهنگ صحرا	٪۶۰	
۴	شرکت ورشکسته پارت پلاس	٪۷۰	
۵	شرکت ورشکسته تجهیزات پزشکی شرق	٪۱۰۰	
۶	شرکت ورشکسته سه ستاره	٪۱۰۰	
۷	شرکت ورشکسته صید کنسرو نمونه	٪۱۰۰	
۸	شرکت ورشکسته نورزاد	٪۱۰۰	
۹	شرکت ورشکسته نان دان	٪۱۰۰	
۱۰	شرکت ورشکسته رزدار	٪۱۰۰	
۱۱	شرکت ورشکسته نورکیش	٪۱۰۰	
۱۲	شرکت ورشکسته میخوش	٪۱۰۰	
۱۳	شرکت ورشکسته آبتابنوش	٪۱۰۰	
۱۴	شرکت ورشکسته رخ شیمی	٪۱۰۰	
۱۵	شرکت ورشکسته کارتن روکش وحدت	٪۱۰۰	
۱۶	شرکت ورشکسته افراپاد	٪۱۰۰	
۱۷	شرکت ورشکسته نوشخند	٪۸۰	
۱۸	شرکت ورشکسته آژانس ایران زمین	صفر	عدم دارایی
۱۹	شرکت ورشکسته چینی سازی گیلان	٪۱۰۰	
۲۰	شرکت ورشکسته اوج زیب	٪۱۰۰	
۲۱	بازرگان ورشکسته ناصر کوهدری	٪۱۰۰	
۲۲	بازرگان ورشکسته ابراهیم ایراندوست	٪۱۰۰	
۲۳	بازرگان ورشکسته جواد اسفندیاری	٪۱۰۰	در جریان تصفیه
۲۴	بازرگان ورشکسته کریم ساعتچی	٪۱۰۰	

فرم شماره ۵۲/۲۲۰۱/۱۵۲۱ دفتر طرح و برنامه ریزی
چاپ روزنامه رسمی کشور

تاریخ: ۱۳۹
 شماره:
 پیوست:

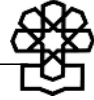

قوه قضائیه
 اداره کل تصفیه امور ورشکستگی

ردیف	نام ورشکسته	نسبت سرمایه پرداخت شده به بستائکاران	توضیحات
۲۵	بازرگان ورشکسته بیوک تروینی	٪۱۰۰	
۲۶	بازرگان ورشکسته فرزین عامینی و حراج در اوسیان	٪۱۰۰	
۲۷	بازرگان ورشکسته سیف اله بهاری	٪۱۰۰	
۲۸	بازرگان ورشکسته خسرو بهروز	٪۵۰	
۲۹	بازرگان ورشکسته فیروز بخت و معجاب	٪۱۰۰	
۳۰	بازرگان ورشکسته رابع زاده	٪۱۰۰	
۳۱	بازرگان ورشکسته طاهماز	٪۶۰	
۳۲	بازرگان ورشکسته شیراجی	٪۱۰۰	در جریان تصفیه
۳۳	بازرگان ورشکسته رضا دارودی	٪۱۰۰	در جریان تصفیه
۳۴	بازرگان ورشکسته محمد جواد صباغیان	٪۱۴	
۳۵	بازرگان ورشکسته اسماعیل هدایبی	٪۶۰	در جریان تصفیه
۳۶	بازرگان ورشکسته منلیجی	صفر	عدم دارایی
۳۷	بازرگان ورشکسته عبداللهیان	صفر	عدم دارایی
۳۸	بازرگان ورشکسته رحیم تعظیمی	٪۵	
۳۹	بازرگان ورشکسته هشترودیان	صفر	عدم دارایی
۴۰	بازرگان ورشکسته محمد جواهریان	٪۱۰۰	

تعداد ورشکستان ۴۰

$$\text{میانگین} = \frac{\text{جمع کل سهم سرمایه ورشکستان}}{\text{تعداد ورشکستان}} \rightarrow \frac{۳۱۳۴}{۴۰} = ۷۸/۳۵$$

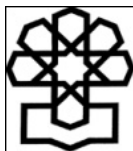

منابع و مآخذ

۱. اسکینی، ربیعا. حقوق تجارت: ورشکستگی و تصفیه امور ورشکسته، تهران، سمت، ج ۴، ۱۳۸۰.
۲. اعظمی زنگنه، عبدالحمید. حقوق بازرگانی، تهران، بی تا، بی نا.
۳. تهرانی، ستوده. حقوق تجارت، ج ۴، چ ۱۱، ۱۳۸۸، دادگستر.
۴. عالی پناه، علیرضا. بررسی مقررات ورشکستگی در حقوق ایران از منظر فضای کسب و کار.
۵. علی آبادی، عبدالحسین. در توجیه نظریه دادرای دیوان عالی کشور، موازین قضایی، ج ۴.
۶. صفری، محمد. حقوق بازرگانی، ورشکستگی، تهران، شرکت سهامی انتشار، ج ۲، ۱۳۸۸.
۷. فخاری، امیرحسین. جزوه درسی حقوق تجارت (۴)، دانشگاه امام صادق علیه السلام.
۸. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، وضعیت ایران در گزارش انجام کسب و کار بانک جهانی، ۲۰۱۳، شماره مسلسل ۱۲۹۴۸، اردیبهشت ماه ۱۳۹۲.

9. Doing Business 2014, Resolving insolvency, The world bank

<http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency/good%20practices#1>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۹۶۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: راهکارهای بهبود رتبه ایران در گزارش «انجام کسب و کار» بانک جهانی
۹. نماگر حل و فصل ورشکستگی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه مطالعات محیط کسب و کار)

تهیه و تدوین کنندگان: مهدی عبدالملکی، مریم احمدیان

ناظران علمی: بهزاد پورسید، سیدامیر سیاح، شراکیم شمس

اظهار نظر کنندگان: دفتر حقوقی دکتر بهروز اخلاقی، سیدضیاءالدین خرمشاهی

متقاضی: کمیسیون حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم
قانون اساسی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. قانون تجارت

۲. ورشکستگی

۳. انجام کسب و کار

۴. بانک جهانی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۸/۶